

Print ISSN: 2251-6654
Online ISSN: 2588-3542

Volume 12, Issue 1

dori.net/dor/20.1001.1.22516654.1401.12.1.4.9

Individual and Family Factors Underlying Sexual Abuse in Children and Adolescents Experience

Received: 13 - 10 – 2021

Accepted: 14 - 8 - 2022

Zahra Mohammadi

Ph D Student in Counseling, Counseling Department, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

Mahmoud Goodarzi

Associate Professor of Family Counseling, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

Khodabakhsh Ahmadi

Professor, Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Kh_ahmady@yahoo.com

Hamzeh Ahmadian

Assistant Professor of Psychology, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

Seyed Mehdi Saberi

Associate Professor, Forensic Medicine Research Center, Forensic Medicine Organization, Tehran, Iran.

Abstract

Background: Due to the sensitivity of childhood and adolescence, it is necessary to study the underlying factors to prevent psychological and social harm, such as the sexual abuse of children and adolescents. **Objective:** This study aimed to investigate the lived experience of children and adolescents about individual and family factors that underlie sexual abuse. **Method:** The approach of the present study was qualitative. Its strategy was phenomenological. A targeted sampling of critical cases, 15 children and adolescent victims have chosen who experienced sexual harassment and abuse and were referred to the Legal Medicine Center in Tehran, was completed based on theoretical saturation. The data collection process was during 2019. The data collection tool was a semi-structured interview. It was audio-recorded, and the content was converted into text. Then, the data were as concepts and categories. The research team, including the researcher, supervisors, and consultants, confirmed the validity of the interview tool. Also, the Participants confirmed the correctness of the coding process. **Findings:** Research Findings showed that the main factors in the occurrence of abuse were (1) individual factors (misplaced trust, relationship with strangers, simplicity, stress, loneliness, inappropriate coverage, disregard for parental advice, and emotional dependence); And (2) family factors (poor relationship with parents, parental separation, parental strictness, busy motherhood, inconsideration by parents, poor parental supervision, running away from home, and fear of parents). **Conclusion:** individual and family categories and comparing the results with the research background, identifying to prevent the underlying cause of sexual abuse.

Keywords: *children and adolescents, sexual abuse, underlying factors, individual and family*

Introduction

Research has shown that in addition to the above, sexual abuse has multiple and long-term effects such as the high risk for anxiety disorders, eating disorders, sexual behavior problems, physical problems, personality disorders, and post-traumatic stress disorder (Khodayari Fard, & Abedini, 2015). However, the symptoms of these children and adolescents are not merely transient, and children who have been victims of sexual abuse may also show these symptoms and behaviors (Sadock & Sadock, 2015). There is evidence that a history of child abuse may alter the clinical manifestations of post-traumatic stress disorder. Also, 20% of adolescent women and girls those who sexually abused. Post-traumatic stress in people who have experienced sexual and physical abuse is more likely to cause symptoms such as increased appetite, weight gain, and oversleeping compared to other people (Ashby & Kaul, 2016).

The present study was to identify the risky factors in the field of child and adolescent sexual abuse. It is important to them to be children and adolescents who experienced sexual abuse and the source for recognizing the experience and pathology of sexual abuse. Sexual abuse has profound long-term and short-term effects on the psychological functioning of children and adolescents that about two-thirds of children who are sexually abused suffer from mental disorders (Khodayari Fard, & Abedini, 2015). Numerous studies have shown that 51% to 79% of children sexually abused show psychological symptoms (Mahmoudi Qaraei, 2017). In the present study, there are the following questions:

- 1) What are the most important individual factors underlying the sexual abuse of children and adolescents?
- 2) What are the family factors underlying the sexual abuse of children and adolescents?

Methodology

The approach of the present study was qualitative. Its strategy was phenomenological. A targeted sampling of critical cases, 15 children and adolescent victims have chosen who experienced sexual harassment and abuse and were referred to the Legal Medicine Center in Tehran, was completed based on theoretical saturation. The data collection tool was a semi-structured interview. It was audio-recorded, and the content

was converted into text. Then, the data were as concepts and categories. The analysis of the data in the present study is exploratory because it examines the context of the sexual abuse of children and adolescents and expands the existing literature and offers a new perspective on the sexual abuse of children and adolescents. This study emphasizes the nature of the lived experience of children and adolescents in the field of sexual abuse, so the method was phenomenological. Phenomenology is the study of the world as it manifests itself in individuals. The goal and role of the researcher are to reach the experience of the participants and see what they see. In this regard, researchers and research participants are research partners. The main goal of the phenomenological method is to achieve a deep understanding of the different concepts of a phenomenon in various people. This method considered that people could have different experiences or concepts of a phenomenon. Phenomenology seeks to quantify and classify these concepts and, in this regard, uses in-depth individual interviews as data acquisition (Danaeifard & Kazemi, 2010). The sampling method was according to the critical case method, and 15 participants were selected in the sampling process from the theoretical saturation rule to complete the sampling. The research participants were children and adolescents who were victims of sexual abuse. They were selected purposefully by referring to the Legal Medicine Center. They have participated in the present study voluntarily. The research team, including the researcher, supervisors, and consultants, confirmed the validity of the interview tool. Also, the Participants confirmed the correctness of the coding process.

Results and discussion

Participants of this study believe that individual and family factors that underlie sexual abuse in childhood and adolescence are:

(1) individual factors (Inappropriate trust, privacy with strangers, simplicity, stress, loneliness, inappropriate clothing (hijab), disregard for parental advice, and emotional attachment); And (2) family factors (poor parenting, parental separation, parental strictness, maternal employment, lack of parental visibility, poor parental supervision, running away from home, and fear of parents) are debatable.

Individual factors that underlie sexual abuse in the findings of the present study are similar to the concepts of below researches

including (Aliaei Zand & Vakili, 2010) for not accompanying strangers to secluded places; (Mirzaei, Khodaei & Mohammadkhani, 2007) in the cause of depression and anxiety, stress disorder and sexual violence; (Kamel Abbasi & Aghamohammadian Sharabaf, 2010) in children's mental health; (Abbasi, 2017) in personality disorder; (Zare Moghadam, 2014) in depression and isolation of girls; (Abeid, et al, 2014) in the role of the individual as a deterrent; (Alaggia, et al, 2019) on individual factors, age, and gender on exposing sexual abuse; and (Scoglio, et al, 2021) on high-risk sexual behavior (especially in adolescence), post-traumatic stress disorder, There is a direct or implicit overlap in regulating researchers' emotions and perceptions of age and the long-term destructive consequences, including revision of adulthood.

Family factors underlie sexual abuse in the findings of the present study with the concepts of researches including (Alivardinia, Hassani & Ebrahimi, 2013) research on social factors predicting child abuse in the family (Ebrahimi Qavam & Khatibzadeh, 2013) in lack of attention and disrespect, harassment and all kinds of abuse, severe restrictions and deprivation, cold Relationships and lack of love, discrimination and family turmoil; (Habibi, Falah & Amopour, 2017) show that parents 'awareness of the effects of child abuse on children's personality traits on reducing parental child abuse behaviors and parents' lack of awareness of its destructive on children; (Abbasi, 2017) in the order of childbirth, mental illness and addiction of family members, closed and sociable family, alcoholic father, stepfather, domestic violence, and patriarchal values; (Zare Moghadam, 2014) on the warning factors of low-income and low-income families; Existence of addiction and severe marital problems of parents, use of all kinds of abuse and divorce, single parenthood or homelessness; Abuse of girls by relatives and family members; (Abeid, et al, 2014) in poor parental care; (Menick, et al, 2015) shift in household-level factors (poverty, domestic violence, and non-nuclear families), less supervision of single-parent or divorced families with fewer children, and level of care factors (patient caregivers, especially AIDS or mental health problems), Care, family functioning and incompatibility and poor parent-child relationship, abuse of care materials); (Hallajzadeh, Shad Manfat & Kabiri, 2019) research on the factors of cultural, economic and social capital, higher awareness and better performance of parents towards different types of child abuse; (Alaggia, et al, 2019) on family factors exposing child sexual abuse; And (Scoglio, et al, 2021) have direct or implicit overlap in concurrent domestic abuse, and perceived parental care.

Conclusion

The findings can be from a psychological point of view as part of the concepts of environmental and social factors such as sexual violence in the form of the revenge theory. Thus, it is necessary to analyze and explore the violent behavior of individuals in terms of personality and psychological contexts to identify and treat its roots. Because this sexual violence based on the theory of revenge is rooted in inner anger and stress and other individual factors that increase the possibility of sexual abuse through repetition by reproducing violent behavior. Of course, parents and family status have an undeniable role in the behavior formation and behavior patterns of child victims and adolescents. In any case, inconsistency increased by observing parental behavior or inconsistency with others and peers. The reason is that parents and family members are the closest behavior patterns available to the child. This pattern of behavior in adolescence expects to shift to environmental factors and peers, and behavior patterns change from family to society. People's values and beliefs develop during childhood and especially during adolescence. Also, the sexual abuse of children and adolescents comes from the theory of criminal behavior. Because delinquents slip into their views and thoughts, sexual abusers are those who have misconceptions about the nature of child abuse and typically confuse it with educational methods.

The findings can be from a sociological point of view in theories of social learning, differential opportunity, and subculture transfer of delinquent culture. Because the person first separates the behavior faced with the desired response or reward from the behavior that produced adverse results. Then, choose the successful model and discards the rest. Also, in differential opportunity theory, for example, in an unhealthy environment, child abuse provides the child with the opportunity to coexist with patterns of abuse, and its persistence over time causes the child to tend to abuse. One's behavior is an action against pressure caused by the tension between what one wants and what one has access to it. Finally, according to the theory of crime, subculture creates a conflict with norms and values based on the demographic and class characteristics of individuals and the individual. As a child, if the cultural and social context in the external environment and even in the family environment, the abuser becomes acquainted with the subculture of child abuse. Infected subcultures reproduced from generation to generation of abused children. The

roots of these theories are analyzed based on environmental and social factors, and some extended based on family factors.

Acknowledgments

Researchers would like to thank all the dear participants and their families who sincerely contributed to this research.

Authors' contributions

The present article was from the doctoral dissertation at Islamic Azad University, Sanandaj Branch. All authors have contributed to this article.

Funding

This research received no specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Availability of data and materials

All information related to the data of this research is accessible by the corresponding author.

Ethics approval and consent to participate

All the necessary compromises for observing research ethics observed in this article

Consent for publication

Participants were assured that their findings were confidential and would be published in an article without mentioning their personal information.

Competing interests

Researchers allow the journal to publish this article. The authors declare that they have no conflict of interest.

References

- Abeid, M. Muganyizi, P. Olsson, P. Darj, E. & Axemo, P. (2014). Community perceptions of rape and child sexual abuse: a qualitative study in rural *Tanzania*. *BMC international health and human rights*, 14(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/1472-698X-14-23>
- Alaggia, R., Collin-Vézina, D., & Lateef, R. (2019). Facilitators and barriers to child sexual abuse (CSA) disclosures: A research update (2000–2016). *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(2), 260-283. <https://doi.org/10.1177/1524838017697312>

- Alivardinia, A. Hassani, M. R. and Ebrahimi, E. (2013). Family factors child abuse. *Social Welfare Quarterly*, 13, 5 (50), 110-71. [In Persian]. [\[Link\]](#)
- Ashby, B. D., & Kaul, P. (2016). Post-traumatic stress disorder after sexual abuse in adolescent girls. *Journal of Pediatric and adolescent gynecology*, 29(6), 531-536. <https://doi.org/10.1016/j.jpap.2016.01.127>
- Danaeifard, H. & Kazemi, H. (2010). Promoting interpretive research in the organization: A review of the philosophical foundations and the process of implementing the phenomenological method. *Management, improvement, and transformation studies*. 20 (61). 148-121. [In Persian]. https://jmsd.atu.ac.ir/article_4180.html
- Ebrahimi Qavam, S. & Khatibzadeh, M. (2013). Investigating the family situation of runaway girls with emphasis on their abuse. *Female police studies*. 1 (19). 92-78. [In Persian]. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=212055>
- Habibi, S. Falah, M. H. & Amopour, M. (2017). The effects of child abuse on children's personality traits. *Quarterly Journal of Psychological Studies and Educational Sciences*. 3 (2). 120-106. [In Persian]. <http://uctjournals.com/farsi/archive/psychology/1396/summer/10.pdf>
- Hallajzadeh, H. Shad Manfat, M. & Kabiri, S. (2019). The effect of social and cultural capital on parents' knowledge and practice about child abuse. *Sociology of Social Institutions*, 5 (12), 138-1[In Persian]. http://journals.umz.ac.ir/article_2135_a8414019ff94991c86d749342a5738b3.pdf
- Henderson, C. (2002). *Faculty conceptions about the teaching and learning of problem-solving in introductory Calculus-Based Physics*. The University of Minnesota, Twin Cities: Unpublished Doctoral Dissertation. <https://www.proquest.com/openview/56f0f74904a78728a76e30dfb480c83c/>
- Kamel Abbasi, A. & Aghamohammadian Sharabaf, H. (2010). Child Abuse: A Review of Child Sexual Abuse. *The first national student conference on social factors affecting health*, available on 2021-08-16 [In Persian]. <https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1021554.html>
- Khodayari Fard, M.& .Abedini, Y. (2015) *Theories and principles of family therapy and its application in the treatment of disorders in children and adolescents*. Second edition. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]. <https://www.gisoom.com/book/1688875/>

- Mahmoudi Qaraei, Javad (2017). *Sexual abuse of children: methods of preventing child sexual abuse and how to deal with it*. Tehran: Drop Publishing. [In Persian]. <https://www.gisoom.com/book/11326801/>
- Meinck, F., Cluver, L. D., Boyes, M. E., & Mhlongo, E. L. (2015). Risk and protective factors for physical and sexual abuse of children and adolescents in Africa: A review and implications for practice. *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(1), 81-107. <https://doi.org/10.1177/1524838014523336>
- Mirzaei, J. khodaei, M. R. Mohammadkhani, P. (2007). The effect of sexual violence on post-traumatic stress disorder (PTSD). *Rehabilitation Archive*. 7 (4). 74-65. [In Persian]. <http://rehabilitationj.uswr.ac.ir/article-1-27-fa.html>
- Sadock, B. J., & Sadock, V. A. (2015). *Summary of Psychiatry: Behavioral Sciences of Clinical Psychiatry*. Translation, Farzin Rezaei (2015). Tehran: Arjmand Publications. [In Persian]. <https://www.arjmandpub.com/Book/1209>
- Scoglio, A. A., Kraus, S. W., Saczynski, J., Jooma, S., & Molnar, B. E. (2021). A systematic review of risk and protective factors for revictimization after child sexual abuse. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1), 41-53. <https://doi.org/10.1177%2F1524838018823274>
- Aliaei Zand, Sh. & Vakili, S. (2010). The effect of immunization training in the prevention of sexual harm in adolescent girls with mental retardation. *Psychology of exceptional people*. 2 (8). 76-55. [In Persian]. https://jpe.atu.ac.ir/article_2158.html
- Zare Moghadam, A. A. (2014). *Identifying warning factors in the occurrence of sexual harassment of children with mental retardation*. *The First National Conference on Individual and Social Empowerment of People with Special Needs, South Khorasan - Ghaen*, Islamic Azad University, Ghaenat Branch. [In Persian]. https://www.civilica.com/Paper-ISEPP01-ISEPP01_165.html

Print ISSN: 2251-6654
Online ISSN: 2588-3542

Volume 12, Issue 1

dori.net/dor/20.1001.1.22516654.1401.12.1.4.9

عوامل فردی و خانوادگی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی در تجارب کودکان و نوجوانان

پذیرش: ۱۴۰۱-۰۵-۲۳

دریافت: ۱۴۰۰-۰۷-۲۱

دانشجوی دکتری مشاوره، گروه مشاوره، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران
دانشیار مشاوره خانواده، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.
استاد، مرکز تحقیقات علوم رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله، تهران، ایران.
Kh_ahmady@yahoo.com
استادیار روانشناسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.
دانشیار، مرکز تحقیقات پزشکی قانونی، سازمان پزشکی قانونی کشور، تهران، ایران.

زهرا محمدی

محمود گودزی

خدابخش احمدی

حمزه احمدیان

سید مهدی صابری

چکیده

با توجه به حساسیت دوران کودکی و نوجوانی، بررسی عوامل زمینه‌ای برای پیشگیری از آسیب‌های روانی و اجتماعی مانند آزار جنسی کودکان و نوجوانان ضروری است. این مطالعه باهدف بررسی تجربیات زیسته کودکان و نوجوانان در مورد عوامل فردی و خانوادگی زمینه‌ساز آزار جنسی انجام شد. رویکرد پژوهش حاضر کیفی بود. استراتژی آن پدیدارشناسانه بود. نمونه‌گیری هدفمند از موارد بحرانی، ۱۵ کودک و نوجوان قربانی که مورد آزار و اذیت و آزار جنسی قرار گرفته بودند و به مرکز پزشکی قانونی شهر تهران مراجعه کرده بودند، بر اساس اشباع نظری تکمیل شد. فرایند جمع‌آوری داده‌ها در طول سال ۱۳۹۸ انجام شد ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. صدا ضبط شد و محتوا به متن تبدیل شد. سپس داده‌ها به صورت مفاهیم و مقوله‌ها بودند. گروه تحقیق شامل اساتید راهنما و مشاور، اعتبار ابزار مصاحبه را تأیید کردند. همچنین، شرکت کنندگان صحت فرآیند کدگذاری را تأیید نمودند. یافته‌های پژوهش نشان داد که عوامل اصلی بروز آزار (۱) عوامل فردی (اعتماد نابجا، رابطه با غریبه‌ها، سادگی، استرس، تنهایی، پوشش نامناسب، بی‌توجهی به توصیه‌های والدین و وابستگی عاطفی) بوده است؛ و (۲) عوامل خانوادگی (رابطه ضعیف با والدین، جدایی والدین، سختگیری والدین، مشغله مادر، بی‌توجهی والدین، نظارت ضعیف والدین، فرار از خانه و ترس از والدین)، در مقایسه نتایج با پیشینه تحقیق، مقوله‌های فردی و خانوادگی برای پیشگیری از عوامل زمینه‌ای آزار جنسی، شناسایی شد.

کلیدواژه‌ها: کودکان و نوجوانان، آزار جنسی، عوامل زمینه‌ساز، فرد و خانواده

مقدمه

آزار جنسی یک مشکل عمده است که کلیه کودکان را در برمی گیرد و تقریباً ۱ درصد کودکان ۱۲ تا ۲۵ سال و ۸ تا ۱۰ درصد کودکان سنین ۱۸ سال که تجربه آزار داشته اند، آزار جنسی را هم تجربه نموده اند و لذا از سه میلیون مورد آزار، تقریباً ۲۰ درصد آن آزار جنسی بوده است (Malekshahi & Farhadi, 2013). سوءاستفاده از کودکان و نوجوانان یک مشکل جهانی است که شیوع آن در کشورهای درحال توسعه در مقایسه با کشورهای توسعه یافته بیشتر است. بر اساس آمار سازمان جهانی بهداشت ۲۰ درصد دختران و ۱۰ درصد پسران تاریخچه سوءاستفاده جنسی دارند و ۲۰ تا ۲۵ درصد کودکان گزارش سوءاستفاده فیزیکی کرده اند (Mikton & Butchart, 2009). دامنه ای گسترده از عوامل، آسیب پذیری کودکان و نوجوانان را در مقابل کودک آزاری توضیح می دهد اما ایجاد فهرستی از عوامل خطر معتبر و قابل شناسایی ممکن نیست، زیرا کنش متقابل بسیاری عوامل مثل خصوصیات زیستی کودک، محیط خانوادگی و اجتماعی که کودک در آن زندگی می کند، سطوح مختلفی از خطر را شکل می دهد و این به آن معنا است که برخی کودکان، آسیب پذیرتر از دیگران هستند و همچنین کودکان در مراحل مختلف عمر، در معرض خطر انواع مختلفی از بدرفتاری قرار دارند (Irenyi, et al, 2006). محققان پیامدهای کوتاه مدت و بلندمدت سوءاستفاده جنسی از کودکان را بررسی کرده اند و آن ها را در سنین مختلف، متفاوت یافته اند (Corbin, & Strauss, 2011). با این حال ذکر این نکته ضروری است که سوءاستفاده جنسی روی برخی کودکان و نوجوانان تأثیری نمی گذارد و تقریباً یک سوم آن ها هیچ علامت آشکاری ندارند، اما تحقیقات نشان می دهند نشانه های بالینی کودکانی که از آن ها سوءاستفاده شده است بیشتر از کودکانی است که مورد سوءاستفاده قرار نگرفته اند (Sadock & Sadock, 2015). همچنین نتایج پژوهش ها نشان داده اند که علاوه بر موارد فوق، سوءاستفاده جنسی اثرات چندگانه و بلندمدتی نظیر خطر زیاد برای ابتلا به اختلال های اضطرابی، اختلال های خوردن، مشکلات رفتار جنسی، مشکلات جسمی، و اختلال های شخصیتی و اختلال تنیدگی پس از سانحه را به دنبال دارد (Khodayari Fard, & Abedini, 2015). بنابراین، لازم است به علائم رفتاری، روانی و شخصیتی در قربانیان سوءاستفاده جنسی پرداخته شود.

البته باید توجه داشت که علائم این کودکان و نوجوانان صرفاً تشخیص گذار نیستند و کودکانی هم که قربانی سوءاستفاده جنسی شده اند ممکن است این علائم و رفتارها را نشان دهند (Sadock &

(Sadock, 2015). شواهدی وجود دارد مبنی بر اینکه تاریخچه سوءاستفاده کودک ممکن است تظاهرات بالینی استرس پس از سانحه را تغییر دهد. همچنین، ۲۰ درصد از زنان و دختران نوجوان مورد سوءاستفاده جنسی قرار می‌گیرند که استرس پس از سانحه در افرادی که سوءاستفاده جنسی و فیزیکی را تجربه کرده بودند، زمینه بیشتری برای بروز علائم (استرس) از جمله افزایش اشتها، بالا رفتن وزن و پرخواهی نسبت به افراد عادی داشتند (Ashby & Kaul, 2016). بررسی تفاوت تأثیرات و مشکلات درونی‌سازی و برونی‌سازی بین کودکانی که مورد سوءاستفاده جنسی قرار گرفته‌اند و کودکانی که سابقه بدرفتاری با آنان هست، موضوع پژوهش دیگری است که توسط (Lewis, McElroy, Harlaar & Runyan, 2016) انجام شد و در این مطالعه ۹۷۷ کودک ۴ تا ۱۶ ساله فهرست رفتار کودک آخبخ (قسمت رفتارهای درونی و برونی‌سازی) را تکمیل کردند. نتایج پژوهش نشان داد گروهی که سابقه سوءاستفاده جنسی از آن‌ها وجود داشت؛ به‌طور معنادارتری مشکلات بیشتری نسبت به گروهی که مورد بدرفتاری قرار گرفته بودند داشتند. در دخترانی که در گروه اول بودند مشکلات درونی‌سازی با افزایش سن آن‌ها در ارتباط بود اما در پسران مشکلات درونی‌سازی نسبت به دختران بیشتر بود (Lewis, McElroy, Harlaar & Runyan, 2016). اکثر کودکان و نوجوانانی که مورد سوءاستفاده جنسی قرار گرفته‌اند احساس بدی نسبت به خود دارند و ممکن است احساس کنند که انسان‌های بد و بی‌ارزشی هستند یا اینکه ممکن است تصور کنند که با کودکان و نوجوانان عادی فرق دارند. گاهی آن‌ها از اینکه مورد سوءاستفاده جنسی قرار گرفته‌اند خود را مقصر و گناهکار می‌دانند. این کودکان به دلیل احساس شرم و بی‌ارزشی نمی‌توانند به‌راحتی مسئله سوءاستفاده را فاش کنند. گاهی احساسات منفی که کودک نسبت به شخص مرتکب دارد ممکن است با احساس عشق و عاطفه نسبت به او همراه باشد؛ زیرا که این سوءاستفاده ممکن است با علاقه و صمیمیت شروع شده باشد. مشکلات این کودکان از جمله افسردگی، عزت‌نفس پایین، معمولاً تا بزرگسالی ادامه می‌یابد و شدت پیدا می‌کند (Gil, 2007). بسیاری از کودکانی که قربانی سوءاستفاده یا بدرفتاری شده‌اند رفتار بیش‌فعال و دشواری در کنترل تکانه‌ها نشان می‌دهند که این نشانه‌ها مشابه نشانه‌های اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی (نوع تکانش‌گر) است. برانگیختگی و بیش‌فعالی در این کودکان تا حدودی با نشانه‌های کودکانی که مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی هستند متفاوت است. این کودکان در مواقع تنهایی می‌توانند بازی کنند اما در صورت حضور در گروه به علت خودتنظیمی ضعیف بیش‌فعال می‌شوند (Pernicano, 2017).

برخی از کودکان و نوجوانانی که تجربه رویدادهای آسیب‌زا نظیر سوءاستفاده جنسی را داشته‌اند و یا نشانگان اختلال تنیدگی پس از سانحه را دارند به کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه/ بیش‌فعالی (نوع کم‌توجه) شباهت دارند. این کودکان ممکن است به دلیل مشکل در تمرکز، دامنه توجه محدود و گوش نکردن به مراکز بهداشت روان ارجاع شوند. آن‌ها معمولاً نمی‌توانند خود را با دیگران وفق دهند و کناره‌گیر می‌شوند، هرگاه دیگران با آن‌ها صحبت می‌کنند به نظر می‌رسد که صدای آن‌ها را نمی‌شنوند و به آن‌ها نگاه نمی‌کنند و اغلب این کودکان به اجتناب از مسائل دردناک یا سرپوش گذاشتن بر روی آن‌ها اقدام می‌کنند. این کودکان معمولاً به چند طریق این کار را انجام می‌دهند: از فکر کردن به سوءاستفاده یا سخن گفتن در مورد آن سر باز می‌زنند، از کلیه محرک‌هایی که یادآور ماجرا هستند اجتناب می‌کنند یا می‌توانند از تعامل با دیگران امتناع ورزند و نیز می‌توانند از وسایل بازی و نمایشی که آن‌ها را به یاد افراد یا مسائل مرتبط با سوءاستفاده می‌اندازد خودداری کنند (Gil, 2007).

مطالعات متعددی نشان داده‌اند که ۵۱ تا ۷۹ درصد از کودکانی که مورد سوءاستفاده جنسی قرار گرفته‌اند نشانه‌های روان‌شناختی از خود بروز می‌دهند (Mahmoudi Qaraei, 2017). کودکانی که تجربه رویداد آسیب‌زا داشته‌اند اغلب در واکنش به رفتارها یا شرایطی که با بدرفتاری همراه بوده‌اند دچار ترس و اضطراب می‌شوند. ترس و اضطراب اغلب منجر به مشکلات خواب از جمله کابوس‌های شبانه که مستقیماً مربوط به رویداد سوءاستفاده جنسی هستند و یا دشواری در به خواب رفتن و یا تداوم آن می‌شوند. این کودکان معمولاً دچار ترس و هراس از مواردی همچون تاریکی، اشتباه کردن، چاق شدن، دور بودن از خانه، بیمار شدن، مرگ والدین و یا آسیب دیدن می‌شوند. در برخی از کودکان نیز آیین‌مندی‌های وسواسی یا نشانه‌های شبه تیک بروز می‌کند. همچنین برخی از کودکان و نوجوانانی که در شب مورد سوءاستفاده جنسی قرار گرفته‌اند در این زمان به اصطلاح «کودک‌تر» شوند، وجود اختلال‌های روان‌شناختی همبود، به‌ویژه اختلال‌های اضطرابی و افسردگی و نیز مشکلات مرتبط به آن‌ها، در کودکان و نوجوانان مورد سوءاستفاده و دارای آسیب روانی رایج هستند (Sadock & Sadock, 2015). با توجه به این شواهد پژوهشی، مسئله اصلی در پژوهش حاضر شناسایی عواملی است که در زمینه سوءاستفاده جنسی کودک و نوجوان، مخاطره‌آمیز است. افراد گوناگونی می‌توانند در این زمینه مورد مطالعه قرار بگیرند اما مهم‌ترین آن‌ها کودکان و نوجوانانی که تجربه سوءاستفاده جنسی را داشتند و مهم‌ترین منبع برای شناخت تجربه و آسیب‌شناسی سوءاستفاده جنسی بودند. سوءاستفاده جنسی اثرات

عمیق بلندمدت و کوتاه مدتی را بر کارکرد روان‌شناختی کودکان و نوجوانان به جا می‌گذارد به طوری که در حدود دوسوم از کودکانی که مورد سوءاستفاده جنسی قرار می‌گیرند به اختلال روانی مبتلا می‌شوند (Khodayari Fard, & Abedini, 2015). در تحقیق حاضر، پرسش‌های زیر مورد واکاوی قرار گرفت:

۱) مهم‌ترین عوامل فردی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان کدامند؟

۲) مهم‌ترین عوامل خانوادگی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان کدامند؟

در ادامه مطالب، مبانی و نظریه‌های مرتبط از دیدگاه‌های روان‌شناختی و جامعه‌شناختی در ارتباط با سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان ارائه شده است:

بر اساس دیدگاه روان‌شناختی، نظریه‌های انتقام، الگوسازی و رفتار مجرمانه مطرح شده است: مطابق نظریه انتقام، سوءاستفاده جنسی موجب می‌شود که فرد آزرده به دلیل خشمی که در درونش ایجاد شده و توانایی‌های از آن را ندارد، در آینده با تکرار فرایندی که بر سر او آمده، به دنبال انتقام‌گیری و تخلیه خشن خود است (Ebadi, Jalili & Madani, 2005). مطابق نظریه الگوسازی، کودک پس از ورود به کانون خانواده، شروع به یادگیری و الگوبرداری می‌کند و بنابراین، فرایند یادگیری کودک با مشاهده و الگو آغاز شده و سپس از طریق مکانیسم‌های دیگر تقویت می‌شود. والدین و اعضای خانواده، نزدیک‌ترین الگوهای رفتاری در دسترس کودک هستند. کودک با مشاهده رفتار والدین و قرار گرفتن در معرض دیدگاه‌ها و نگرش‌های فردی و اجتماعی آنان و بر اساس ساختار خلقی و شخصیتی خود، آن رفتار را ادراک نموده، نگرش معینی نسبت به آن پیدا کرده و برانگیخته شده و مطابق همان الگو رفتار می‌کند. چنانچه خانواده الگوهای رفتاری غیر انطباقی یا نامطلوب را در اختیار کودک قرار دهد، مسیر حرکت به سمت ناهنجاری و ناهمنوایی به سمت وی گشوده خواهد شد (Mahdavi, 2011). در نظریه تفکر مجرمانه، شیوه تفکر کج‌روان و در معنای دقیق کلمه، بزهکاران، اساساً با شیوه تفکر غیر بزهکاران متفاوت است. مدعای آن دو این است که تفکر بزهکاران، گو این‌که ممکن است اشتباه‌آمیز و غیرمسئولانه به نظر آید، اما در درون خویش منطقی و منسجم است؛ همچنین برآیند افرادی که پیوسته هنجارشکنی می‌کنند، خود و جهان پیرامون خود را به گونه‌ای متفاوت با دیگر انسان‌ها می‌بینند. بر اساس این نظریه، افراد بزهکار در دیدگاه‌ها و تفکرات خود دچار لغزش و ناهنجاری می‌باشند. مصداق این نظریه در خصوص سوءاستفاده جنسی این است که سوءاستفاده

کنندگان کسانی هستند که دارای تفکرات غلطی در خصوص ماهیت کودک آزاری و نوعاً اشتباه گرفتن آن با روش‌های تربیتی می‌باشند. این افراد سوءاستفاده جنسی را در شدیدترین حالات آن نوعی تربیت خشن معرفی می‌کنند (Mahdavi, 2011).

بر اساس دیدگاه جامعه‌شناختی، نظریه‌های یادگیری اجتماعی، فرصت افتراقی و انتقال خرده‌فرهنگ بزهکاری مطرح شده است: در نظریه یادگیری اجتماعی بر تأثیرات متقابل بین رفتار و محیط تأکید دارد؛ و بر الگوهایی از رفتار متمرکز می‌شود که فرد آن‌ها را برای کنار آمدن با محیط در خود پرورش می‌دهد. الگوهایی که از راه تجربه مستقیم پاسخ‌های محیط به فرد، یا مشاهده پاسخ‌های دیگران کسب می‌شود. بدین ترتیب که فرد ابتدا رفتار مواجهه شده با پاسخ مطلوب یا پاداش را از رفتاری که نتایج نامطلوبی به بار آورده جدا می‌کند و آنگاه الگوی توأم با موفقیت را برگزیده و بقیه را کنار می‌زند. بر اساس این نظریه، در صورت عدم برخورد با رفتارهای آزارگران، الگوی آزارگری نزد فرد سوءاستفاده شده تقویت می‌شود و این تقویت امکان تکرار این روند توسط فرد سوءاستفاده شده در بزرگسالی را افزایش می‌دهد؛ بنابراین، برخورد با سوءاستفاده‌کنندگان و مجازان آنان می‌تواند موجب تقبیح این الگو نزد فرد سوءاستفاده شده گردد (Ebadi, Jalili & Madani, 2005). نظریه فرصت افتراقی فرض را بر این می‌گذارد که اشخاص پرورش‌یافته در مناطق پرازدحام و فقرزده، اهداف مرسوم را می‌پذیرند و تصدیق می‌کنند، اهدافی که در واقع متعلق به طبقات متوسط جامعه است بر همین اساس کلوارد و اولین تأکید می‌کنند که شکل‌گیری بزه و کج روی در میان این دسته از افراد، از این تمایز نشئت می‌گیرد و در واقع کنشی است در برابر نوعی فشار ناشی از کشش، بین آنچه فرد می‌خواهد و آنچه امکان دسترسی به آن را دارد. بر اساس این نظریه، آزاردیدگی در کودکی موجب فراهم آمدن فرصت همزیستی کودک با الگوهای آزارگری شده و تداوم آن در طول زمان موجب گرایش کودک به آزارگری می‌شود. در نظریه انتقال خرده‌فرهنگ بزهکاری، روایت‌های خرده‌فرهنگ تبیین کج روی، بر تمایز هنجارها و ارزش‌هایی تأکید دارد که گروه‌های متفاوت بدان پای بندند و در این میان نیز مدعی می‌شود که علت تحقق جرم، نوعی تعارض میان هنجارهاست؛ تعارضی که در باور این دیدگاه، هنگامی پدید می‌آید که گروه‌های متفاوت قومی یا طبقاتی، هنجارهای خرده‌فرهنگ خاصی را می‌پذیرند و این هنجار نیز اعضای آن‌ها را در جهت نادیده گرفتن ارزش‌ها و تخطی هنجارهای زیربنایی نظام هنجاری مسلط در جامعه، تحت فشار می‌گذارد. بر اساس این نظریه، کودک آزاردیده،

در کودکی خرده‌فرهنگ کودک‌آزاری آشنا می‌شود و این خرده‌فرهنگ ناهنجار نسل به نسل از کودکان آزاردیده به یکدیگر منتقل می‌شود (Salimi & Davari, 2015).

پژوهش‌های مختلفی در زمینه عوامل زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی انجام شده است. از جمله در مطالعه خلاصه زاده، بخشی، ناظر، صیادی، پور غلامی و ربانی (Kholasezadeh, Bakhshi, Nazer, Sayadi, 2007) تجربه درجات مختلف سوء رفتار در کودکان ۶۹ درصد و در مطالعه زهرایی مقدم (Zahraei Moqadam, Nohjah, Divdar, Sedaqat, Adibpour & Sepahvand, 2012) باهدف بررسی فراوانی سوء رفتار و ۶۷ درصد و فاکتورهای مرتبط با آن در اهواز تجربه آزار جسمانی ۶۷,۶ درصد و آزار عاطفی ۷۰ درصد بوده است و در مطالعه نامداری (Namdari, 2011) شیوع و موارد کودک‌آزاری جنسی در خرم‌آباد و در کودکان راهنمایی تنها در جنس مؤنث و برابر ب ۳۲,۵ درصد بوده است. همچنین نقوی، فاتحی زاده و عابدی (Azam Naqavi, Fatehizadeh, Abedi, 2007) در پژوهشی با عنوان پیامدهای شناختی کودک‌آزاری در دختران نوجوان به منظور بررسی اثرات کودک‌آزاری بر ابعاد شناختی شخصیت، از جمله هوش، حافظه و دقت نشان داد که آزاردیدگی باعث کاهش میانگین حافظه نوجوانان دختر می‌شود. میرزایی، خدایی و محمدخانی (Mirzaei, khodaei & Mohammadhani, 2007) در مقاله مروری با عنوان تأثیر خشونت‌های جنسی در بروز اختلال استرس پس از ضربه نتیجه‌گیری می‌کند که پیامد روان‌شناختی خشونت جنسی، ۲۵ الی ۳۰ درصد در خصوص PTSD، افسردگی و اضطراب گزارش شده است. علیایی زند و وکیلی (Aliaei Zand & Vakili, 2010) در پژوهشی به بررسی تأثیر آموزش ایمن‌سازی در مقابل آسیب‌پذیری جنسی در دختران نوبالغ کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر شمال و جنوب تهران پرداخت. نتایج نشان داد که مداخله آموزشی در زمینه حفظ و احترام به حریم جسمانی (شناخت اندام‌های جنسی و عدم لمس اندام‌های جنسی خود و دیگر کودکان) اثربخش بوده است. همچنین، مداخله آموزش در زمینه مهارت‌های مقابله‌ای ایمن‌سازی جنسی (گفتمن نه در برابر لمس و تماشای اندام‌های جنسی توسط دیگران به‌غیر از مادر و پزشک)، همراه نشدن با افراد غریبه به مکان‌های خلوت، مقابله در برابر فیلم‌برداری یا عکس‌برداری از اندام‌های برهنه و گزارش موارد ذکر شده به افراد مورد اعتماد مانند خانواده، معلم، پلیس و ...) اثربخش بوده است. خوشابی (Khoshabi, 2005) در گزارش موردی سوءاستفاده جنسی به بررسی پیامدهای آن در کوتاه‌مدت و بلندمدت پرداخته است و در سوءاستفاده جنسی تأکید و اصل را بر پیشگیری دارد. نتایج پژوهش حلاج

زاده، شادمنفعت و کبیری (Hallajzadeh, Shad Manfat & Kabiri, 2019) با عنوان تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر آگاهی و عملکرد والدین نسبت به مسئله کودک‌آزاری، نشان داد که انواع مختلف سرمایه‌های در اختیار والدین پیش‌بین مناسبی برای میزان آگاهی و عملکرد آن‌ها نسبت به انواع مختلف کودک‌آزاری می‌باشند. به عبارتی دیگر، برخورداری افراد از سرمایه‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، آگاهی بیشتر و عملکرد مناسب‌تر آن‌ها نسبت به انواع مختلف کودک‌آزاری را در پی خواهد داشت. همچنین، نتایج تحقیق علی‌وردی‌نیا، حسنی و ابراهیمی (Alivardinia, Hassani, & Ebrahimi, 2013) بر روی عوامل اجتماعی کودک‌آزاری نشان داد که انزوای اجتماعی، ارتباطات مختل، موقعیت اقتصادی و جمعیت خانواده، سهم قابل توجهی از پیش‌بینی کودک‌آزاری در خانواده دارد.

کامل عباسی و آقا محمدیان شریف (Kamel Abbasi & Aghamohammadian Sharabaf, 2010) در مقاله خود با عنوان اثرات کودک‌آزاری جنسی، اثرات منفی این نوع کودک‌آزاری بر سلامت روان کودکان را نشان داده است. یوسف زاده (Yousefzadeh, 2012) در پژوهشی به بررسی اثربخشی آموزش مؤلفه‌های محافظت از خود بر افزایش دانش و مهارت‌های پیشگیری از آزارگری جنسی در کودکان دختر پیش‌دبستانی پرداختند. نتایج نشان داد که مداخله آموزشی در زمینه مؤلفه‌های محافظت از خود بر افزایش دانش و مهارت‌های پیشگیری از آزار جنسی کودکان دختر پیش‌دبستانی مؤثر بود. میزان تأثیر آموزش مؤلفه‌های محافظت از خود در گروه آموزشی با حضور والدین، بیشتر از تأثیر این برنامه آموزشی در گروه آزمایشی بدون حضور والدین نبود. میزان دانش کودکان در زمینه پیشگیری از آزار جنسی نمی‌تواند میزان مهارت‌های آنان را پیش‌بینی کند و دانش و مهارت‌های کودکان ۶ ساله بیشتر از کودکان ۵ ساله نبود. ابراهیمی قوام و خطیب‌زاده (Ebrahimi Qavam & Khatibzadeh, 2013) در بررسی وضعیت خانوادگی ۳۳ نفر از دختران فراری ۱۵-۲۰ سال با تأکید بر سوءاستفاده‌های جنسی، جسمی و هیجانی در بین دختران فراری، عدم توجه و بی‌احترامی، آزار و اذیت و انواع سوءاستفاده از آنان، محدودیت و محرومیت شدید، سردی روابط و کم‌محبوبی، تبعیض قائل شدن و آشفتگی خانواده را از عوامل فرار دختران معرفی کرده‌اند. عباسی (Abbasi, 2017) در پژوهش خود با عنوان کودک‌آزاری و عوامل دخیل در آن نشان داد تعداد زیاد افراد خانواده، وضعیت اقتصادی ضعیف، ترتیب تولد، بیماری روانی و اعتیاد افراد خانواده، خانواده بسته و کم‌معاشرت، پدر الکلی، خشونت خانوادگی، فقر،

ارزش‌های پدرسالارانه، اختلال شخصیت، انزوای اجتماعی، عدم دسترسی به سیستم‌های حمایتی، با انواع کودک‌آزاری (جسمی، عاطفی، جنسی و غفلت) ارتباط مستقیم دارد. زارع مقدم (Zare Moghadam, 2014) در پژوهشی به بررسی شناسایی عوامل هشداردهنده در بروز آزار جنسی کودکان پرداختند. نتایج نشان داد که اکثر دانش‌آموزان مورد سوءاستفاده قرار گرفته دارای خانواده‌ای با تحصیلات و درآمد پایین می‌باشند و در محیط‌های ناسالم زندگی می‌کنند. وجود اعتیاد و مشکلات شدید زناشویی والدین، استفاده از انواع بدرفتاری‌ها و طلاق، تک سرپرستی یا بی‌سرپرستی به میزان بالایی مشاهده می‌شود. سوءاستفاده اقوام و افراد خانواده از دختران بیشتر از پسران گزارش شده است. پس از سوءاستفاده پسران بیشتر حالت پرخاشگری و خرابکاری از خود نشان می‌دهد درحالی‌که در دختران بیشتر حالت افسردگی و انزوا مشاهده شده است. جابرزاده انصاری (Jaberzadeh Ansari, 2015) در پژوهشی به بررسی اثربخشی آموزش تربیت جنسی کودکان بر افزایش دانش و نگرش جنسی مادران و دانش‌افزایی کودکان در پیشگیری از سوءاستفاده جنسی پرداخت. نتایج نشان داد که آموزش تربیت جنسی، دانش جنسی مادران را در گروه آزمایش افزایش داده است و نگرش جنسی مادران در گروه آزمایش افزایش داشته است. دانش کودکان هم در گروه آزمایش افزایش یافته است و میزان تأثیر آموزش پیشگیری از سوءاستفاده جنسی بر دانش‌افزایی کودکان برابر با ۷۰ درصد بوده است. همچنین آموزش پیشگیری از سوءاستفاده جنسی بر دانش‌افزایی کودکان در تشخیص لمس مناسب مؤثر بوده است و میزان این تأثیر برابر با ۱۷ درصد و دانش کودکان در تشخیص لمس نامناسب افزایش یافته است و میزان این تأثیر برابر با ۷۷ درصد بوده است. لاله زاری (۱۳۹۵) در بررسی فراوانی کودک‌آزاری جسمانی در موارد گزارش شده کودک‌آزاری به پایگاه‌های اورژانس نشان داد از بین تعداد موارد کودک‌آزاری گزارش شده، ۵۳ مورد کودک‌آزاری جسمانی (۲۷/۶ درصد)، ۷/۸ درصد کودک‌آزاری جنسی و ۱۲۴ مورد کودک‌آزاری غفلت و عاطفی (۶۴/۵ درصد) بوده است که از بین موارد کودک‌آزاری جسمانی، ۳۴ نفر دختر (۶۴/۲ درصد) و ۱۹ نفر پسر (۳۵/۸ درصد) بوده است.

علیرضایی و میرزایی نجم‌آبادی (Alirezaei & Mirzaei Najmabadi, 2020) در مطالعه مروری بر نقش برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدرسه در پیشگیری از سوءاستفاده جنسی از کودک با ارزیابی مقالات منتشر شده از سال ۲۰۰۰ تا سال ۲۰۱۷ نشان دادند که روش‌های آموزشی مبتنی بر مدرسه برای پیشگیری از سوءاستفاده جنسی سبب افزایش آگاهی، نگرش و یادگیری رفتارهای خود مراقبتی در

کودکان می‌شود. این پژوهش دیدگاه جدیدی از برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدرسه در پیشگیری از سوءاستفاده جنسی از کودکان را نشان داد. توجه بیشتر به آموزش برنامه‌ها و ترکیب آن با مهارت‌های عملی مناسب، سبب توانمندسازی کودکان در زمینه رفتارهای خود مراقبتی خواهد شد و همچنین از این نتایج می‌توان در برنامه‌ریزی‌های تخصصی و اجتماعی جدید، بهبود خدمات موجود و یا تصمیم‌گیری در مورد بودجه برنامه‌های آموزشی استفاده کرد. نتایج تحقیقات حبیبی، فلاح و عموپور (Habibi, Falah & Amopour, 2017) نشان می‌دهد که آگاهی والدین از اثرات سوء کودک‌آزاری بر ویژگی‌های شخصیتی کودکان بر کاهش رفتارهای کودک آزارانه والدین بسیار مؤثر بود؛ و کودک‌آزاری به دلیل عدم آگاهی والدین از عوارض مخرب آن بر فرزندان انجام می‌شود. باقری پناه و جمهوری (Bagheripناه, & Jomhari, 2019) با بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر بهبود سلامت عمومی و جرئت ورزی دختران نوجوان مورد سوءاستفاده جنسی نشان داد که آموزش مهارت زندگی بر سلامت عمومی و جرئت ورزی دختران نوجوان مورد سوءاستفاده جنسی تأثیر مثبت و معنی‌داری داشت و آموزش مهارت‌های زندگی می‌تواند جرئت ورزی دختران نوجوان را بهبود بخشد و علائم روان‌شناختی ناشی از سوءاستفاده جنسی را کنترل کند.

علیرضایی و میرزایی نجم‌آبادی (Alirezaei, & Mirzaei Najmabadi, 2019) با مطالعه مروری نظام‌مند اثر برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدرسه در پیشگیری از سوءاستفاده جنسی از کودکان، نشان دادند که روش‌های آموزشی مبتنی بر مدرسه برای پیشگیری از سوءاستفاده جنسی سبب افزایش آگاهی، نگرش و یادگیری رفتارهای خود مراقبتی در کودکان می‌شود. این پژوهش دیدگاه جدیدی از برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدرسه در پیشگیری از سوءاستفاده جنسی از کودکان را نشان داد. توجه بیشتر به آموزش برنامه‌ها و ترکیب آن با مهارت‌های عملی مناسب، سبب توانمندسازی کودکان در زمینه رفتارهای خود مراقبتی خواهد شد.

آقایی گلدیانی و غیائی (Aghei Goldiani, & Ghiasi, 2021) با بررسی اثربخشی مشاوره به سبک Story بر کاهش اضطراب جنسی دختران آسیب‌دیده از سوءاستفاده جنسی روی ۱۲ نمونه از دختران دارای اضطراب جنسی ناشی از تجاوز دوران کودکی مراجعه‌کننده به کلینیک نوید شهرک ولیعصر شهر تهران نشان دادند که مشاوره به شیوه مذکور بر کاهش اضطراب جنسی دختران آسیب‌دیده سوءاستفاده جنسی مؤثر است و استفاده از این شیوه درمانی را در کلینیک‌ها و مراکز تخصصی توصیه

کردند. قاضی زاده، مشهدی، طیبی و سلطانی فر (Ghazizadeh, Mashhadi, Tabibi, & Soltanifar, 2021) با مطالعه اثربخشی درمان شناختی رفتاری متمرکز بر تروما بر نشانگان اختلال تنیدگی پس از سانحه در کودکان با تجربه سوءاستفاده جنسی نشان دادند که درمان به طور معناداری منجر به بهبودی و کاهش شدت نشانگان PTSD هم در پایان و هم در مراحل پیگیری شده است. بنابراین می توان بیان کرد که این درمان در بهبود PTSD کودکان با تجربه سوءاستفاده جنسی مؤثر است و این کودکان آسیب پذیر نیازمند توجه متخصصان هستند. افشاروشهبازی (Afshar & Shahbazi, 2021) با بررسی اثربخشی درمان حساسیت زدایی و بازپردازش با حرکات چشم بر شرم و احساس گناه در زنان دارای تجربه سوءاستفاده جنسی دوران کودکی نشان دادند که درمان از طریق بازیابی خاطرات تروماتیک و تبدیل تدریجی آن ها به طرحواره های شناختی و هیجانی سالم به کاهش شرم و احساس گناه زنان قربانی سوءاستفاده جنسی دوران کودکی کمک می کند.

در پژوهش های مرتبط دیگر، تامارا کسا و همکاران (Thammaraksa, Powwattana, Lagampan & Thaingtham, 2014) در پژوهش خود باهدف رشد مهارت های آموزش جنسی با یک برنامه آموزش جنسی معلم- رهبر بر مبنای تئوری خودکارآمدی و متناسب با فرهنگ در مدارس متوسطه تایلند، نشان دادند که در پایان و طول دوره پیگیری، میانگین نمرات نگرش نسبت به آموزش مسائل جنسی و خودکارآمدی درک شده آموزش جنسی به طور معناداری بالاتر از گروه مقایسه بوده است و با توجه به حساسیت فرهنگی، آموزش و رشد مهارت آموزش جنسی می تواند نگرش و خودکارآمدی آموزش را برای ترویج آموزش جنسی در میان معلمان افزایش دهد. آبیید، موگانیزی، اولسون، دارج و آکسمو (Abeid, Muganyizi, Olsson, Darj & Axemo, 2014) در پژوهشی به بررسی یک مطالعه کیفی از برداشت جامعه نسبت به سوءاستفاده جنسی از زنان و کودکان، تعدادی از عواملی که باعث تجاوز جنسی می شود را فرسایش هنجارهای اجتماعی جهانی شدن، فقر، آسیب پذیری کودکان، مواد مخدر و الکل و مراقبت ضعیف والدین دانستند و افراد شرکت کننده در بحث گروهی متمرکز نیاز به آموزش جامع برای بالا بردن دانش خود از خشونت های جنسی و عواقب آن و نقش خود به عنوان عوامل بازدارنده را درک کردند.

اونجیت (Ounjit, 2015) در پژوهشی به بررسی ابعاد اجتماعی و فرهنگی روابط جنسی نوجوانان در تایلند نشان داد جوانان تایلندی معتقدند که صحبت کردن در مورد مسائل جنسی پذیرفته نیست؛ به ویژه

در میان زنان به دلیل ارزش‌ها و فرهنگ‌های جامعه تایلند مسائل جنسی به‌عنوان یک امر خصوصی است که نباید آشکارا درباره آن صحبت کرد، حتی در سطح خانواده آموزش مسائل جنسی مناسب به کودکان داده نشده است. نوجوانان معتقد بودند صحبت نکردن با جنس مخالف درباره موضوعات جنسی امکان‌پذیر نیست و نبودن با جنس مخالف راهی برای کاهش میل جنسی است. آن‌ها بر این باور هستند که خانواده بهترین مشاوران آن‌ها درباره موضوعات جنسی است با این حال بسیاری از نوجوانان دانش و تجربه جنسی خود را از دوستان به دست می‌آورند که این اطلاعات نادرست است و در نتیجه نگرش و درک نادرستی از مسائل جنسی به آن‌ها می‌دهد. مک درموت، مارتین، وینریچ و کلی (McDermott, Martin, Weinrich & Kelly, 2015) تأثیر برنامه‌های مرتبط با ارتقاء سلامت و آموزش جنسی را بر روی ۲۵۲ دختر بررسی کردند. یافته‌های آنان بیانگر این است که آموزش بهداشت، تعامل اجتماعی و تجارب جنسی به‌طور مستقیم بر دانش جنسی گروه نمونه تأثیر داشته است. منیک، کلوور، بویز و ملونگو (Meinck, Cluver, Boyes & Mhlongo, 2015) در بررسی عوامل زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان در آفریقا نشان دادند، شیوع کودک‌آزاری در آفریقا با نرخ بالای ۱۱۶۴ درصد و عوامل زمینه‌ساز شناخت شده در کودک‌آزاری شامل عوامل سطح جامعه (قرار گرفتن در معرض آزار و اذیت و خشونت‌های جنسی) عوامل سطح خانوار (فقر، خشونت خانگی و خانواده‌های غیرهسته‌ای) بوده است. همچنین بایستی یادآور شد در خانواده‌های تک والد یا طلاق گرفته کودکان کمتر تحت نظارت بوده‌اند. عوامل سطح مراقبت (مراقبت‌کننده بیمار به‌ویژه ایدز یا مشکلات روانی، تغییر مراقبت، کارکردن خانواده و ناسازگاری و رابط ضعیف پدر و مادر، سوءمصرف مواد مراقبت‌کننده) عوامل سطح کودک (سن کم، معلولیت، رفتار و جنسیت) از نظر جنسیت کودک‌آزاری در دختران بیشتر گزارش شده است. شناسایی این عوامل برای مداخلات پیشگیری از سوءاستفاده جنسی کودکان کلیدی است.

آلاگیا، کولین-وزینا و لاتیف (Alaggia, Collin-Vézina & Lateef, 2019) با مرور نظام‌مند ۳۳ مطالعه از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶ عوامل افشای یا عدم افشای سوءاستفاده جنسی از کودکان (CSA) را در ۵ موضوع نشان دادند که (۱) افشای کردن یک فرایند تعاملی و تکراری است تا یک رویداد گسسته که در یک زمینه رابطه‌ای بهتر انجام می‌شود. (۲) مدل‌های افشای معاصر یک جهت‌گیری اجتماعی-اکولوژیکی، فردی در محیط را برای درک تعامل پیچیده عوامل فردی، خانوادگی، زمینه‌ای و فرهنگی در افشای

سوءاستفاده جنسی از کودکان منعکس می‌کند. (۳) سن و جنسیت به‌طور قابل توجهی بر افشاگری تأثیر می‌گذارد. (۴) فقدان چشم‌انداز مسیر زندگی وجود دارد و (۵) موانع افشاء همچنان از تسهیل‌گرها بیشتر است. مطالعه اسکوگلیو، کراز، ساکزیسکی، جوما و مولنار (Scoglio, Kraus, Saczynski, Jooma & Molnar, 2021) با مرور سیستماتیک ۲۵ تحقیقاتی را بررسی کرده که عوامل خطر ساز و مراقبتی احتمالی را بررسی می‌کنند که ممکن است ارتباط ایجاد شده بین سوءاستفاده جنسی از کودکان (CSA) و قربانی‌شدن‌های بعدی را توضیح دهد. عوامل زمینه‌ساز خطر سوءاستفاده جنسی از کودکان شامل بدرفتاری همزمان در خانه، رفتار جنسی پرخطر (به‌ویژه در نوجوانی)، اختلال استرس پس از سانحه، اختلال در تنظیم هیجان و سایر راهکارهای مقابله ناسازگارانه است. تنها عامل حفاظتی مراقبت والدین درک شده شناسایی شد. این بررسی همچنین تنوع قابل توجهی در تعاریف و اندازه‌گیری سوءاستفاده جنسی از کودکان و قربانی شدن بزرگسالان نشان داد، به‌ویژه در مورد نحوه تصور محققان از سنی، این امر با چندین پیامد مخرب بلندمدت از جمله تجدیدنظر در بزرگسالی همراه بوده است.

روش

رویکرد و راهبرد پژوهش حاضر از نوع کیفی مبتنی بر راهبرد پدیدارشناسی^۱ است. هدف اصلی روش پدیدارشناسی، دستیابی به درک عمیقی از مفاهیم متفاوت یک پدیده نزد افراد مختلف است. اساس این روش بر این موضوع استوار است که افراد مختلف می‌توانند تجارب یا مفاهیم متفاوتی از یک پدیده داشته باشند. پدیدارشناسی در پی احصا و طبقه‌بندی این مفاهیم مختلف است و در این راستا، مصاحبه‌های انفرادی عمیق را به‌عنوان کسب داده به کار می‌گیرد (Danaeifard & Kazemi, 2010). جامعه پژوهش شامل کلیه کودکان و نوجوانان قربانی سوءاستفاده جنسی می‌شد که در سال ۱۳۹۸ به پزشکی قانونی مراجعه کرده بودند. نمونه‌گیری بر اساس روش موارد بحرانی^۲ انجام شد و ۱۵ مشارکت‌کننده در فرایند نمونه‌گیری از قاعده اشباع نظری^۳ برای خاتمه نمونه‌گیری انتخاب شدند. مشارکت‌کنندگان این پژوهش شامل کودکان و نوجوان قربانی سوءاستفاده جنسی بودند که با مراجعه به پزشکی قانونی بصورت هدفمند برای مصاحبه انتخاب شدند و به‌صورت داوطلبانه در تحقیق حاضر شرکت نمودند. مطابق موازین اخلاقی پژوهش نیز، هویت و صدای ضبط‌شده مشارکت‌کنندگان محرمانه باقی ماند و فرایند اعتمادسازی و کسب آمادگی مصاحبه‌شوندگان همراه با فراهم‌سازی جو حمایتی و

1. phenomenology

2 critical Case Sampling

3 theoretical Saturation

همدلانه، در آغاز، ضمن و پایان مصاحبه احراز شد. ویژگی‌های توصیفی مشارکت‌کنندگان در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

وضعیت زندگی والدین	تعداد کل فرزندان خانواده	فرزند چندم خانواده	سن (سال)	کد مصاحبه‌شونده
جدایی پدر و مادر	۱	۱	۱۸	۱
زندگی مشترک	۴	۱	۱۶	۲
زندگی مشترک	۲	۲	۱۸	۳
فوت پدر	۲	۱	۱۶	۴
جدایی پدر و مادر	۲	۱	۱۰	۵
زندگی مشترک	۲	۱	۱۵	۶
زندگی مشترک	۲	۲	۱۸	۷
زندگی مشترک	۲	۲	۱۸	۸
زندگی مشترک	۳	۱	۱۵	۹
زندگی مشترک	۲	۱	۱۶	۱۰
زندگی مشترک	۳	۲	۱۹	۱۱
زندگی مشترک	۲	۱	۱۷	۱۲
زندگی مشترک	۵	۳	۱۴	۱۳
جدایی پدر و مادر	۱	۱	۱۳	۱۴
زندگی مشترک	۲	۱	۱۵	۱۵

ابزارها

ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختارمند و محقق‌ساخته بود که به اقتضای شرایط و زمینه‌های تحقیق طراحی و تدوین شده بود. علاوه بر سؤالات دقیق‌تر بر اساس موقعیت مصاحبه، منشور سؤالات مصاحبه شامل پرسش‌های زیر بود:

- ۱) چه اتفاقی رخ داد که شما این رفتار (سوءاستفاده جنسی) را تجربه کردی؟
 - ۲) چه کسانی در بروز این رفتار (سوءاستفاده جنسی) مقصر میدانی؟ خودت یا دوستان و اطرافیان؟
 - ۳) در شرایط کنونی، چه احساسی داری یا چه راهنمایی و توصیه‌ای برای همسالان خودت داری؟
- تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه در پژوهش حاضر از آنجاکه به بررسی زمینه‌ساز در سوءاستفاده جنسی کودک و نوجوان می‌پردازد و به گسترش ادبیات موجود و ارائه چشم‌اندازی جدید در زمینه سوءاستفاده جنسی کودک و نوجوان پرداخته، ماهیتی اکتشافی دارد. چون این مطالعه بر ماهیت تجربه زیسته کودکان و نوجوانان در زمینه سوءاستفاده جنسی تأکید دارد بنابراین از روش مطالعه پدیدار شناختی استفاده شده است. پدیدار شناختی

پژوهشی درباره جهان است، آن گونه که بر افراد جلوه گر می شود. هدف و نقش محقق رسیدن به تجربه مشارکت کنندگان و دیدن آن چیزی است که آن ها می بینند. در این زمینه، محقق و مشارکت کنندگان تحقیق، همکاران تحقیق هستند. مطالعه پدیدارشناسی نیازمند گردآوری و ترکیب داده های به دست آمده از افراد متعدد است تا بتواند درک بهتری از شیوه های متفاوت درک یک پدیده ارائه دهد (Henderson, 2002). برای تأیید اعتبار ابزار مصاحبه، ابتدا نسخه ای از آن در اختیار تیم پژوهش شامل پژوهشگر و اساتید راهنما و مشاور قرار گرفت و برای اطمینان از فرایند کدگذاری نیز از راهبرد بازبینی توسط مشارکت کنندگان استفاده شد؛ به عبارت دیگر، مجدداً کدهای استخراج شده از مصاحبه ها در اختیار مصاحبه شوندگان قرار گرفت و اصلاح شد تا مطابق نظرات آنان سازماندهی شود.

شیوهی اجرا پژوهش

با توجه به مطالب بیان شده این مرحله از پژوهش به روش پدیدارشناسی انجام گرفته است که نتایج آن در ادامه آمده است؛ بنابراین، فرایند گردآوری داده ها به وسیله مصاحبه های انجام شده به صورت شنیداری انجام شد و سپس متن مصاحبه ها بر روی کاغذ پیاده شد و مورد تحلیل قرار گرفت. تلاش پژوهشگر در مصاحبه های اجرا شده بر آن بوده تا در زمان اجرا، به کمک یادداشت برداری و یادآوری نکته های مورد اشاره توسط مصاحبه شونده به ترتیب مورد کاوش قرار گیرد.

پژوهشگر در تحلیل داده های هر مصاحبه با مشارکت کنندگان، ابتدا مفاهیم و مقوله ها را به طور استقرائی تحلیل کرده و سپس در جمع بندی آن به صورت کدگذاری محوری و گزینشی، کدگذاری نهایی داده ها مورد تحلیل قرار گرفت. همان طور که اشاره شد هنگام تجزیه و تحلیل دقیق داده ها، مفاهیم از طریق کدگذاری، به طور مستقیم از رونوشت مصاحبه شرکت کنندگان (کدهای زنده) و با توجه به موارد مشترک کاربرد آن ها ایجاد شدند. برای نیل به این مهم، پژوهشگر بر مبنای روش پدیدارشناسی و با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته، پاسخ مشارکت کنندگان را مورد بررسی و واکاوی قرارداد. از این رو ضمن یادداشت سخنان و حرف های مشارکت کنندگان و مراجعه چندباره به آن ها رونویسی و بازنویسی محتوای مصاحبه، در مرحله پایانی نیز، به منظور ارائه گزارشی اصیل از مصاحبه، رونوشتی از متن گزارش مصاحبه در اختیار مشارکت کنندگان قرار گرفت تا درستی آن مورد تصدیق یا اصلاح و بازنگری قرار بگیرد. رونوشت مصاحبه ها برای یافتن مضامین اصلی، مقوله ها، ویژگی های و ابعاد این مقولات به طور منظم مورد بررسی قرار گرفتند. با توجه به دستورالعمل ها و اصول ارائه شده توسط کوربین و استراس (Corbin & Strauss, 2011) در مورد انجام کدگذاری باز، نخست داده های مربوط به

رونوشت مصاحبه‌ها در سطح بند مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پاسخ به هر سؤال اصلی در مصاحبه مورد بررسی قرار گرفت و مقوله‌های اصلی به‌طور موقت نام‌گذاری شدند. در مرحله بعد داده‌ها در سطح جمله و عبارت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و خرده مقولات کشف شدند و مضامین اصلی توسعه یافتند.

یافته‌ها

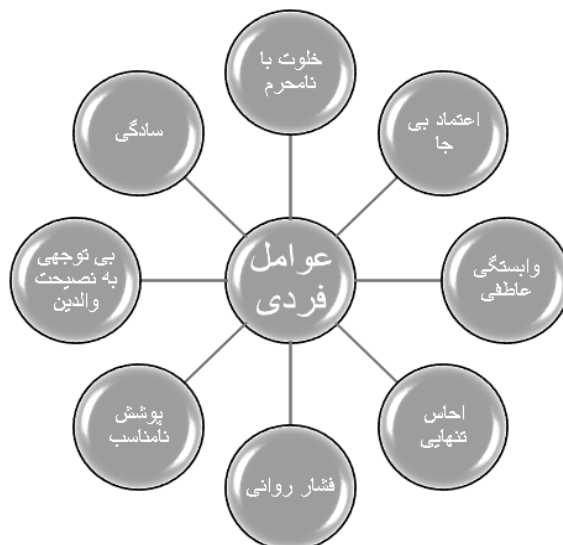
داده‌های حاصل از مصاحبه با کودکان و نوجوانان قربانی سوءاستفاده جنسی در قالب مفاهیم و مقوله‌هایی شناسایی شد که بخشی از آن‌ها در تحلیل پدیده سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان بر مبنای ابعاد فردی مورد بررسی قرار گرفته است؛ بنابراین، در پاسخ به پرسش اول پژوهش مبنی بر اینکه «عوامل فردی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان کدام‌اند؟» شواهد متنی مبتنی بر تجارب کودکان و نوجوانان قربانی نشان داد که عوامل فردی زمینه‌ساز در سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان شامل وابستگی عاطفی، اعتماد بیجا، خلوت با نامحرم، سادگی، فشار روانی، احساس تنهایی، پوشش نامناسب و بی‌توجهی به نصیحت والدین می‌باشند. در جدول ۲ یافته‌های حاصل از کدگذاری مرتبط با ساخت مقوله‌های مربوط به عوامل فردی آمده است. سپس، نقل قول‌های منتخب درباره عوامل مذکور، گزارش شده است.

جدول ۲: مفاهیم و مقوله‌های به‌دست آمده از بررسی عوامل فردی

تعداد کد	مشارکت‌کنندگان	مقوله	مفاهیم
۱۲	۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳ ۲-۳-۴-۵-۶-۷	اعتماد بی‌جا	همراهی کردن، اعتماد زیادی داشتن، اعتماد بیجا اعتماد بی‌جا، اعتماد کردن به غریبه
۵	۶-۹-۱۰-۱۱-۱۵	خلوت با نامحرم	ماندن در خانه با نامحرم، تنها شدن با فرد غریبه، خلوت با نامحرم
۸	۴-۶-۷-۹-۱۰-۱۳-۱۵ ۲	سادگی	زودباوری، سادگی، ساده نگرستن، ترحم کردن، دلسوزی بیجا، ساده بودن
۷	۴-۶-۷-۱۰-۱۱-۱۴-۱۵	فشار روانی	افسردگی، خودکشی، مصرف دارو، افسردگی، فشار روانی، اقدام به خودکشی، وابستگی عاطفی به دلیل نبود پدر نبود سرگرمی، احساس تنهایی، نداشتن دوست صمیمی، تنها بودن
۶	۱-۳-۵-۶-۹-۱۱	احساس تنهایی	پوشش نامناسب، رعایت نکردن حجاب، پوشش نامناسب، مناسب نبودن لباس، نپوشیدن چادر
۷	۲-۴-۵-۶-۱۰-۱۱	بی‌توجهی به نصیحت والدین	تصمیم‌گیری خودسرانه، پند نگرفتن از والدین، توجه نکردن به نصایح مادر، عدم توجه به تذکر والدین
۴	۹-۱۰-۱۱-۱۳	وابستگی عاطفی	دوست داشتن زیاد، احساساتی بودن نسبت به فرد، وابستگی عاطفی، عشق

در نمودار ۱ یافته‌های حاصل از کدگذاری مرتبط با ساخت مقوله‌های مربوط به عوامل فردی آمده است:

نمودار ۱: مقوله‌های به دست آمده از بررسی عوامل فردی سوءاستفاده جنسی

همان گونه که بیان گردید، اولین عامل فردی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی مربوط به اعتماد کردن بیجا بود. این اعتماد می‌تواند نسبت به هر فردی چه دوستان و چه جنس مخالف رخ دهد. می‌توان گفت که یکی از عواملی که زمینه‌ساز خطرات در سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان می‌شود زمانی است که کودکان و نوجوانان اعتماد کامل و بیجا نسبت به دیگران دارند. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۱۲ بیان داشته است که «نباید می‌رفتم. مثل همیشه اعتماد کردم. اگر یه خورده سرسنگین تر بودم و جوابش را نمی‌دادم این مشکل برایم پیش نمی‌آمد». مصاحبه‌شونده شماره ۱۳ بیان داشته است که «می‌خواست بیاد خواستگاری منو می‌خواست به مامانش معرفی کنه. برای شناخت بیشتر من هم از همه‌جایی خبر قبول کردم. منو برد خونه وقتی وارد شدم خونه هیچکی نبود و خالی بود.» دومین عامل زمینه‌ساز فردی همان گونه که بیان گردید مربوط به خلوت با نامحرم بود. هنگامی که دو فرد نامحرم در مکانی باهم خلوت می‌کنند امکان دارد که مباحث جنسی بیشتر ظهور کنند. در این بین زمانی که دو فرد نامحرم در محیطی تنها شوند این احتمال وجود دارد که سوءاستفاده جنسی رخ دهد. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۶ بیان داشته است که «مقصر خودم بودم من نباید می‌موندم. من نباید با نامحرم یکجا می‌موندم». مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ بیان داشته است که «رفتیم خونه غذا خوردیم و خوابیدیم. وسط خواب می‌اومد منو بغل می‌کرد من می‌گفتم

نکن. هی بغلم می کرد نزدیکم می شد. یکبار عصبانی شدم گفتم نزدیکم بشی میرم. گفت باشه. یکبار دیگه اومد گرفتم نشستم گفتم نمی خوام بخوابم. اون شب را ول کرد. دوباره شب دوم شروع کرد که من دوستت دارم. ازت خوشم اومده. بغلم می کرد. شب سوم می گفت اگر هم چیزی بشه من می گیرمت. من اجازه نمی دادم از طرفی قول داد که منو می گیره. بعد این اتفاق افتاد.» سومین عامل زمینه ساز فردی همان گونه که بیان گردید، سادگی بود. گاهی اوقات به دلیل سادگی و رفتارهای از روی اعتماد و عدم تفکر کافی شرایطی به وجود می آید که فرد با کمترین تفکری و صرفاً به دلیل اینکه دیگران و شرایط را امن می داند و فکر نمی کند که چه اتفاقات یا مشکلاتی ممکن است برایش اتفاق بیافتد، ممکن است مورد سوءاستفاده جنسی قرار بگیرد. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۲ بیان داشته است که «اگر ترحم نمی کردم بهش. اگر فکر می کردم چرا من باید به او ترحم کنم و دلداریش بدم اگر اون موقع این فکر را می کردم این طور نمی شد.» مصاحبه شونده شماره ۱۱ بیان داشته است که «من ساده ام احساساتی ام فکر می کردم دوستم داره.» چهارمین عامل زمینه ساز فردی همان گونه که بیان گردید، فشار روانی بود. گاهی اوقات به دلیل مشکلات روانی و آسیب های روانی متعددی که فرد را درگیر کرده است این امکان وجود دارد برای رهایی از این آسیب ها و مشکلات روانی، فرد دست به اقداماتی بزند که در نهایت خطرات جدی از جنبه آسیب های جنسی و سوءاستفاده جنسی را به بار آورد. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۱۰ بیان داشته است که «من یازده سالم بود که عاشق یه پسر شدم. کلاس زبان اومد دنبالم مامانم فهمید. بعد گوشی را ازم گرفت کتکم زد. خونه را عوض کردیم. کلاس زبان نرفتم. تا دوازده سالگی گریه می کردم. بعد از اون یکسال و نیم ترامادول می خوردم برای اینکه بتونم بخوابم و افسردگی شدیدی گرفتم.» مصاحبه شونده شماره ۱۵ بیان داشته است که «از طرف خانواده خیلی تحت فشار و محدودیت بودم. من توی گروه های مجازی بودم البته با دخترها نه با پسرها. من به خاطر فشاری که روی من بود دو بار خودکشی کردم که نشد. من عصبی هستم قرص اعصاب می خورم.» پنجمین عامل زمینه ساز فردی همان گونه که بیان گردید، احساس تنهایی بود. احساس تنهایی در دنیای امروزی بسیار رایج است. احساس تنهایی چیزی شبیه احساس نیاز به یک نیمه گمشده است که افرادی که تنها هستند دوست دارند با پیدا کردنش و ارتباط با او و قرار گرفتن در کنارش، خود را از تنهایی در آورند غافل از اینکه این نوع رفع نیاز می تواند مشکلات عدیده ای را برای آنها به ارمغان آورد. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۱ بیان داشته است که «من تنهام و مادرم هم شاغل خیلی احساس تنهایی می کردم.» مصاحبه شونده شماره ۳ بیان داشته است که «من به خاطر شرایط فعلی که

رفت و آمد کم شده به دلیل کرونا، چند وقت از خونه بیرون نمی آمدم و واقعاً باعث شده بود که احساس تنهایی کنم و حوصله ام تمام شده بود». ششمین عامل زمینه ساز فردی همان گونه که بیان گردید، پوشش نامناسب بود. یک عامل مهم در بحث تجاوز، تحریک شدن است و معمولاً افرادی مورد تجاوز قرار می گیرند که پوشش مناسبی ندارند. البته اینکه گفته می شود مدل پوشش برخی از زنان یا مردان بهانه تجاوز می شود به معنای آن نیست که اگر فردی پوشش مناسب داشته باشد، هیچ گاه مورد تجاوز قرار نخواهد گرفت. در واقع زنان یا کودکان با پوشش نامناسب تحریک کننده طعمه های مناسب تری محسوب می شوند. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۸ بیان داشته است که «نمی دونم اگر پوشش و شکل ظاهر من این جوری نبود این اتفاق نمی افتاد». مصاحبه شونده شماره ۱۳ بیان داشته است که «اگر محجبه و باوقار بودم دچار این مشکل نمی شدم. شاید دلیل این رفتاری که با من شد تا حدود زیادی مرتبط با مشکلات پوشش من باشد که بارها مادرم هم به من گوشزد کرده بود». هفتمین عامل زمینه ساز فردی همان گونه که بیان گردید، بی توجهی به نصیحت والدین بود. کودکان و نوجوانانی که در هنگام مواجه با نصیحت های والدین، توجهی به تجارب و صحبت های آنان ندارند و از این نصایح درس نمی گیرند امکان دارد آسیب های جنسی و سوء استفاده جنسی را تجربه کنند. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۲ بیان داشته است که «یک بار مامانم بهم گفته بود که این اتفاق برای یکی از فامیل های دورشون افتاده بوده. اصلاً فکر نمی کردم توی این زمانه هم از این اتفاقات بیفته فکر می کردم مال قدیم هاست. نمی دونستم چنین چیزی باشه». مصاحبه شونده شماره ۸ بیان داشته است که «خانواده مشکلی نداشت تقصیر خودم بود. راجع به لباس پوشیدن و بیرون رفتنم تذکر می دادند ولی من گوش نمی دادم. خانواده من مذهبی اند من همش با اونا دعوا می کردم و گوش نمی کردم». هشتمین عامل زمینه ساز فردی همان گونه که بیان گردید، وابستگی عاطفی بود. وابستگی عاطفی در بعضی موارد پیامد این است که افراد یاد نگرفته اند تا رنج و سختی ذاتی زندگی را تحمل کنند، بنابراین نمی توانند فردی را که آزارشان می دهد، ترک کنند، چون از تغییر یا تنها شدن می ترسند که در می تواند در نهایت خطرات جدی از جنبه آسیب های جنسی و سوء استفاده جنسی را به بار آورد. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۱۳ بیان داشته است که «اینکه خیلی دوستش داشتم و اونم منو دوست داشت و فکر نمی کردم این مشکل پیش بیاد و از طرفی هم خیلی دوستش داشتم». مصاحبه شونده شماره ۹ بیان داشته است که «می دونستی چه آسیبی در رابطه با پسر بینی وجود داره ولی اصلاً فکرش را نمی کردم این کار را با من بکنه خیلی عاشقش بودم».

داده‌های حاصل از مصاحبه با کودکان و نوجوانان قربانی سوءاستفاده جنسی در قالب مفاهیم و مقوله-هایی شناسایی شد که بخشی از آن‌ها در تحلیل پدیده سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان بر مبنای ابعاد خانوادگی مورد بررسی قرار گرفته است؛ بنابراین، در پاسخ به پرسش دوم پژوهش مبنی بر اینکه «عوامل خانوادگی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان کدام‌اند؟» شواهد متنی مبتنی بر تجارب کودکان و نوجوانان قربانی نشان داد که عوامل خانوادگی زمینه‌ساز در سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان شامل روابط ضعیف با والدین، جدایی والدین، سخت‌گیری والدین، شاغل بودن مادر، دیده نشدن از جانب والدین، نظارت ضعیف والدین، فرار از منزل و ترس از والدین می‌باشند. در جدول ۳ یافته‌های حاصل از کدگذاری مرتبط با ساخت مقوله‌های مربوط به عوامل خانوادگی آمده است. سپس، نقل قول‌های منتخب درباره عوامل مذکور، گزارش شده است.

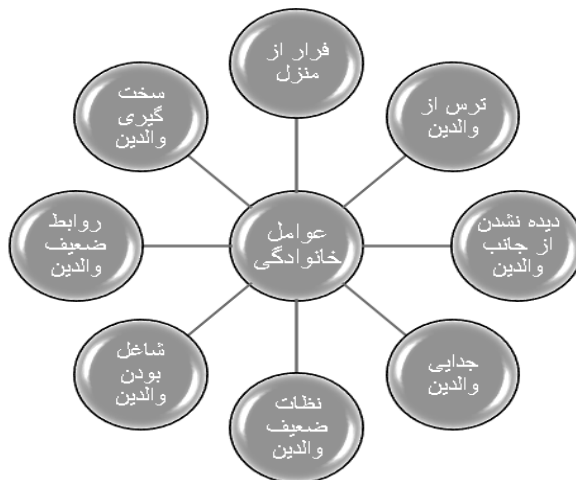
جدول ۳: مفاهیم و مقوله‌های به دست آمده از بررسی عوامل خانوادگی

تعداد کد	مشارکت‌کنندگان	مقوله	مفاهیم
۱۶	۱۵-۱۳-۱۲-۱۰-۹-۸-۶-۴-۲	روابط ضعیف با والدین	ارتباط ضعیف با مادر، برخورد نامناسب مادر، تفاوت بین نسلی، چالش با مادر، ضعف ارتباطی والدین دعوا با خانواده، عدم صمیمت با والدین و ...
۵	۱۴-۹-۷-۵-۱	جدایی والدین	جدایی پدر و مادر، طلاق والدین، نبود پدر به دلیل طلاق، از هم جدا شدن والدین
۸	۱۵-۱۳-۱۲-۱۰-۹-۷-۶-۲	سخت‌گیری والدین	ممانعت والدین با ازدواج، سخت‌گیری والدین، محدودیت‌های والدین و ...
۵	۱۵-۷-۵-۴-۱	شاغل بودن مادر	حضور کمتر مادر در منزل به دلیل شاغل بودن، شاغل بودن مادر، مراقب غیر مادر
۴	۱۰-۹-۷	دیده نشدن از جانب والدین	احترام نگذاشتن به سلیقه فرزندان از جانب والدین، جدی گرفته نشدن از طرف خانواده، دید نشدن
۱۰	۱۴-۱۳-۱۱-۹-۸-۷-۶-۵	نظارت ضعیف والدین	ضعف والدین، ناآگاهی والدین، نظارت محدود والدین، نظارت ناکافی و ...
۵	۱۴-۱۳-۱۰-۸-۶	فرار از منزل	شب را بیرون از منزل ماندن، فرار از خانه، دوری از خانه و والدین
۸	۱۵-۱۴-۱۱-۹-۵-۴-۲	والدین از ترس	احساس ترس از بازخورد والدین، ترس از والدین، ترس به جهت حفظ آبرو، ترس از مواخذه شدن، ترسیدن

در نمودار ۲ یافته‌های حاصل از کدگذاری مرتبط با ساخت مقوله‌های مربوط به عوامل خانوادگی آمده

است:

نمودار ۲: مقوله‌های به‌دست‌آمده از بررسی عوامل خانوادگی سوءاستفاده جنسی

همان‌گونه که بیان گردید، بررسی عوامل خانوادگی اولین عامل زمینه‌ساز خانوادگی، روابط ضعیف با والدین بود. از آنجاکه والدین آموزش‌دهندگان فرزندان خود هستند، در نتیجه در یک موقعیت خاص برای ترویج پیشگیری اولیه از سوء رفتار جنسی قرار دارند. وجود ارتباط مثبت و سازنده با والدین باعث می‌گردد که مشکلات و پیامدهایی از جمله آسیب‌های جنسی و سوءاستفاده جنسی پیش نیاید. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۴ بیان داشته است که «اشتباه من این بود که به حرفش گوش دادم اگر با مادرم مشورت می‌کردم. این اتفاق نمی‌افتاد دیگه اینکه ما بچه‌ها یه کم بچه‌گانه فکر می‌کنیم. تصمیم خودسرانه گرفتیم». مصاحبه‌شونده شماره ۶ بیان داشته است که «اگر خانواده‌ام بیشتر صمیمی بودند این طور نمی‌شد اگر با اونا صمیمی بودم می‌گفتم بهشون من با خانوادم خیلی سردم و راحت نیستم. با دوستانم راحت‌ترم». دومین عامل زمینه‌ساز فردی همان‌گونه که بیان گردید، جدایی والدین بود. مطالعات متعددی نشان می‌دهند که کودکان طلاق به علت طلاق والدین خود بیشتر به عواقب فیزیکی، عاطفی، اجتماعی، روابط و معنوی مبتلا هستند؛ بنابراین می‌توان گفت در خانواده‌هایی که والدین با همدیگر زندگی نمی‌کنند فرزندان آنان امکان دارد دچار خطرات جدی از جنبه آسیب‌های جنسی و سوءاستفاده جنسی شوند. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۵ بیان داشته است که «ما تنهایی من با بچه‌ها تنها زندگی می‌کنیم. بابای من ما را رها کرده و رفته پدر و خواهر و برادرهایم هم با ما رفت و امید ندارند و این باعث میشه بچه‌ها بیرون بروند و بیرون سرگرم بشوند». مصاحبه‌شونده ۱۰ شماره ۱۲ بیان داشته است که «من از ۱۴ سالگی سرکار بودم و پدر به دلیل جدایی بالای سرم نبوده و کسی نبوده که از کسی بترسم یا بخوام جواب پس بدم» سومین عامل زمینه‌ساز فردی همان‌گونه که بیان گردید، سختگیری والدین بود. سخت‌گیری والدین باعث احساس ترس

می‌شود و این احساس ترس می‌تواند آزادانه بیان کردن مشکلات را از جانب فرزندان سلب کند که این امر می‌تواند آسیب‌های جنسی و سوءاستفاده جنسی را به بار آورد. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ بیان داشته است که «پدر و مادرم همش به من سخت می‌گیرند. به سلیقه‌ام احترام نمی‌گذارند. قدیمی‌اند درک نمی‌کنند». مصاحبه‌شونده شماره ۱۳ بیان داشته است که «اگر خواستگاری که آمدند، م‌چی دادند این‌طور نمی‌شد و سخت‌گیری برای ازدواج نمی‌کردند و رضایت می‌دادند این مشکل ایجاد نمی‌شد». چهارمین عامل زمینه‌ساز فردی همان‌گونه که بیان گردید، شاغل بودن مادر بود. شاغل بودن مادر باعث می‌گردد فرزندان زمانی بیشتری را در منزل تنها بمانند و این تنهایی می‌تواند سبب سوق دادن به سمت مسائلی شود که در صورت همراه بودن مادر کمتر پیش بیاید. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۴ بیان داشته است که «من زیاد با مادرم حرف نمی‌زنم. من خجالت می‌کشم با او حرف بزنم. مادرم مهندس شرکته زیاد هم خونه نیست» مصاحبه‌شونده شماره ۱ بیان داشته است که «مامانم زنگ زد گفت دارم میام خونه. بعد وقتی زنگ زد فکر کردم مامانمه. من در را باز کردم اومد توی خانه دهنم را گرفت و منو برد داخل هرچی سروصدا کردم کسی متوجه نشد». پنجمین عامل زمینه‌ساز فردی همان‌گونه که بیان گردید، دیده نشدن از جانب والدین بود. فرزندان نیازمند ارتباط مؤثر با والدین خود هستند در صورتی که از جانب والدین خود مورد پذیرش و احترام نباشند این احتمال وجود دارد که به سمت ارتباطاتی سوق پیدا کنند که زمینه سوءاستفاده جنسی از آنان فراهم گردد. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۷ بیان داشته است که «اینکه خانوادت تورو جدی نمیگیرن. مادرم به من زیاد توجه نداشت و من را جدی نمی‌گرفت». مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ بیان داشته است که «کلاس هشتم خیلی با خانوادم دعوا می‌شد. به سلیقه‌ام احترام نمی‌گذاشتند» ششمین عامل زمینه‌ساز فردی همان‌گونه که بیان گردید، نظارت ضعیف والدین بود. فرزندان در سنی نیازمند نظارت مناسب و به‌موقع و با آگاهی از جانب والدین هستند و این نظارت منجر به تسهیل فرایند رشد در هر مرحله می‌شود در صورتی که والدین آگاهی و توانایی نظارت مناسب بر فرزندان را نداشته باشند می‌تواند خطرات جدی از جنبه آسیب‌های جنسی و سوءاستفاده جنسی را برای فرزندشان به بار آورد. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۹ بیان داشته است که «خانواده من مذهبی‌اند من همش با اونا دعوا می‌کردم. و گوش نمی‌کردم و مامانم حریم نمی‌شد. و هر کاری می‌خواستم انجام می‌دادم» مصاحبه‌شونده شماره ۱۴ بیان داشته است که «اگر پدر و مادر خوبی داشتم و محدودیت بیشتری برای من قائل می‌شدند و آزادی زیادی نداشتم شاید این‌طوری نمی‌شد». هفتمین عامل زمینه‌ساز فردی همان‌گونه که بیان گردید، فرار از منزل بود. فرار از منزل که می‌تواند ناشی از بی‌توجهی والدین باشد، زمینه‌ای را فراهم می‌سازد که فرد جهت تأمین نیازهای اولیه خود مثل سرپناه و .. حاضر شود دست به اموری بزند که در حالت طبیعی این امور برای وی تابو محسوب می‌شود. در این

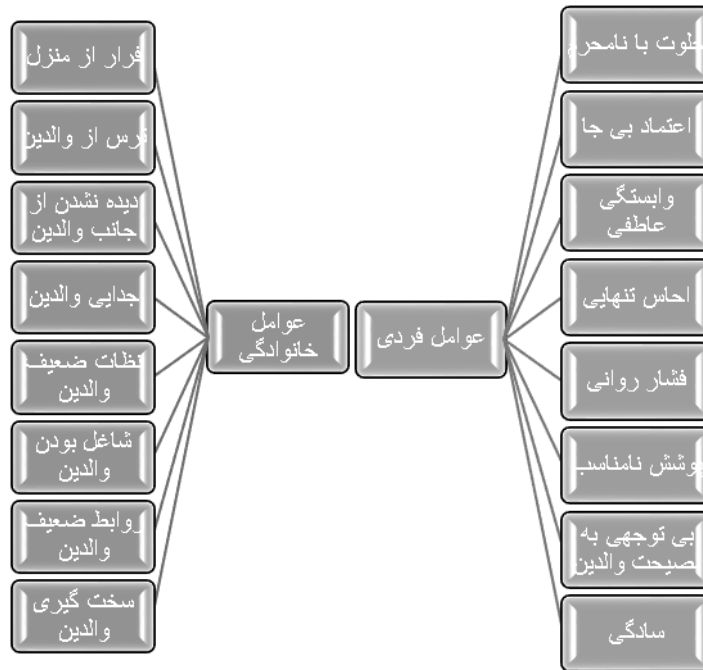
رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۱۳ بیان داشته است که «چند بار گفت ما همدیگر را می‌خوایم بی‌ا فرار کنیم. من قبول نکردم. دیگه اصرار کرد من راضی شدم. و یک‌شب فرار کردیم رفتیم خونه همسایشون که خالی بود». مصاحبه‌شونده شماره ۱۴ بیان داشته است که «از خونه فرار کردم. با یک پسر ۸ روز بود که دوست شده بودم. بهم جا داد. خونه مجردی داشت. بهم پیشنهاد داد اول مخالفت کردم بعد گفتم منم مثل دوستام تجربه کنم. دو سه روز پس از فرار این اتفاق افتاد.» هشتمین عامل زمینه‌ساز فردی همان‌گونه که بیان گردید، ترس از والدین بود. ترس از والدین مانع ایجاد مؤثر بین والد و فرزند می‌گردد و نداشتن ارتباط مؤثر باعث بروز مشکلات و ایجاد شکاف عاطفی بین فرزند و والد می‌گردد. در این رابطه مصاحبه‌شونده شماره ۲ بیان داشته است که «از مامان بابام می‌ترسیدم دعوا می‌کنن. چون یک‌بار که منو برده بود از مدرسه زنگ‌زده بودند که دخترت نیومده. وقتی اومدم خونه از پسر که کتک خورده بودم. یه کتک حسابی هم از مامانم خوردم». مصاحبه‌شونده شماره ۱۵ بیان داشته است که «مادرم وقتی عصبانی میشه همه‌چیز می‌گه. من از ترس مواخذه مادر این ۵ سال را چیزی نگفتم. هر اتفاقی می‌افتاد منو تهدید می‌کرد». در مجموع، بر اساس تحلیل یافته‌های تحقیق حاضر، می‌توان عوامل زمینه‌ساز در سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان را در سه دسته از عوامل فردی و خانوادگی طبقه‌بندی کرد که در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: جمع‌بندی عوامل زمینه‌ساز در سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان

تعداد کد	مشارکت‌کنندگان	کدهای محوری	کدهای گزینشی
۱۲	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳	اعتماد بی‌جا	عوامل فردی
۵	۶-۹-۱۰-۱۱-۱۵	خلوت با نامحرم	
۸	۲-۴-۶-۷-۹-۱۰-۱۳-۱۵	سادگی	
۷	۴-۶-۷-۱۰-۱۱-۱۴-۱۵	فشار روانی	
۶	۱-۳-۵-۶-۹-۱۱	احساس تنهایی	
۶	۱-۳-۵-۶-۹-۱۱	پوشش نامناسب	
۷	۲-۴-۵-۶-۱۰-۱۱	بی‌توجهی به نصیحت والدین	
۴	۹-۱۰-۱۱-۱۳	وابستگی عاطفی	عوامل خانوادگی
۱۶	۱-۲-۴-۶-۸-۹-۱۰-۱۲-۱۳-۱۵	روابط ضعیف با والدین	
۵	۱-۵-۷-۹-۱۴	جدایی والدین	
۸	۲-۶-۷-۹-۱۰-۱۲-۱۳-۱۵	سختگیری والدین	
۵	۱-۴-۵-۷-۱۵	شاغل بودن مادر	
۴	۷-۹-۱۰	دیدن نشدن از جانب والدین	
۱۰	۵-۶-۷-۸-۹-۱۱-۱۳-۱۴	نظارت ضعیف والدین	
۵	۶-۸-۱۰-۱۳-۱۴	فرار از منزل	
۸	۲-۴-۵-۶-۱۱-۱۴-۱۵	والدین از ترس	

در نمودار ۴ جمع‌بندی حاصل از ترکیب عوامل فردی و خانوادگی زمینه‌ساز در سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان آمده است:

نمودار ۳: جمع‌بندی عوامل فردی و خانوادگی زمینه‌ساز در سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهشی حاصل از تحلیل و کدگذاری داده‌ها، کودکان و نوجوانان شرکت‌کننده در این پژوهش، بر این باورند که عوامل فردی و خانوادگی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی در دوران کودکی و نوجوانی شامل (۱) عوامل فردی (اعتماد بی‌جا، خلوت با نامحرم، سادگی، فشار روانی، احساس تنهایی، پوشش نامناسب، بی‌توجهی به نصیحت والدین و وابستگی عاطفی)؛ و (۲) عوامل خانوادگی (روابط ضعیف با والدین، جدایی والدین، سخت‌گیری والدین، شاغل بودن مادر، دیده نشدن از جانب والدین، نظارت ضعیف والدین، فرار از خانه و ترس از والدین) قابل‌بحث است.

یافته‌های تحقیق حاضر به لحاظ دیدگاه روان‌شناختی، بخشی از مفاهیم عوامل محیطی و اجتماعی از جمله خشونت جنسی در قالب نظریه انتقام قابل تفسیر است؛ بنابراین، لازم است رفتار خشونت‌آمیز افراد از نظر زمینه‌های شخصیتی و روانی تحلیل و واکاوی شود تا ریشه‌های آن شناسایی و درمان گردد. چراکه این خشونت جنسی بر اساس نظریه انتقام ریشه در خشم درونی و فشار روانی و دیگر عوامل فردی دارد که از طریق تکرار با بازتولید

رفتار خشونت‌آمیز، امکان سوءاستفاده جنسی را افزایش می‌دهد. به لحاظ نظریه الگوسازی، قربانیان سوءاستفاده جنسی ممکن است از دوستان ناباب یا آموزش‌های ضعیف و نادرست در عوامل محیطی و اجتماعی تأثیر منفی بگیرند. البته والدین و وضعیت خانوادگی بر شکل‌گیری رفتارها و الگوهای رفتاری کودکان و نوجوانان قربانی تأثیر انکارناپذیری دارد. در هر صورت، عدم همنوایی با مشاهده رفتار والدین و یا همنوایی با دیگران و همسالان تقویت می‌شود. دلیل این مسئله هم روشن است، چراکه والدین و اعضای خانواده، نزدیک‌ترین الگوهای رفتاری در دسترس کودک هستند و این الگوی رفتاری در دوره نوجوانی انتظار می‌رود به سمت عوامل محیطی و همسالان تغییر جهت دهد و الگوهای رفتاری از خانواده به جامعه تحول یابد. ارزش‌ها و باورهای افراد در دوران کودکی و به‌ویژه در دوره نوجوانی در کنار بلوغ و بحران‌های شخصیتی تکامل می‌یابد. همچنین، سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان از نظریه رفتار مجرمانه قابل تحلیل است. چراکه افراد بزهکار در دیدگاه‌ها و تفکرات خود دچار لغزش و ناهنجاری می‌شوند و سوءاستفاده کنندگان جنسی کسانی هستند که دارای تفکرات غلطی در خصوص ماهیت کودک‌آزاری و نوعاً اشتباه گرفتن آن با روش‌های تربیتی می‌باشند. عواملی مانند ضعف آموزشی، محیط ناسالم و خشونت جنسی در عوامل محیطی و اجتماعی ممکن است سوءاستفاده جنسی را در شدیدترین حالات آن نوعی تربیت خشن معرفی کنند.

یافته‌های تحقیق حاضر به لحاظ دیدگاه جامعه‌شناختی، در قالب نظریه‌های یادگیری اجتماعی، فرصت افتراقی و انتقال خرده‌فرهنگ بزهکاری قابل تحلیل است. عوامل محیطی و اجتماعی (دوستان ناباب، تبعیض جنسیتی، مصرف مواد، وعده ازدواج، ضعف آموزشی، دوستی با جنس مخالف، محیط ناسالم و خشونت جنسی) بر اساس نظریات یادگیری اجتماعی در صورت عدم برخورد با رفتارهای آزارگران، الگوی آزارگری برای فرد سوءاستفاده شده تقویت می‌شود و این تقویت امکان تکرار این روند توسط فرد سوءاستفاده شده در بزرگسالی را افزایش می‌دهد. چراکه فرد ابتدا رفتار مواجه شده با پاسخ مطلوب یا پاداش را از رفتاری که نتایج نامطلوبی به بار آورده جدا می‌کند و آنگاه الگوی توأم با موفقیت را برگزیده و بقیه را کنار می‌زند. همچنین در نظریه فرصت افتراقی به‌عنوان نمونه در محیط ناسالم، آزاردیدگی در کودکی باعث فراهم آمدن فرصت همزیستی کودک با الگوهای آزارگری شده و تداوم آن در طول زمان موجب گرایش کودک به آزارگری می‌شود. واقع، رفتار فرد کنشی است در برابر نوعی فشار ناشی از کشش، بین آنچه فرد می‌خواهد و آنچه امکان دسترسی به آن را دارد. سرانجام بر اساس نظریه انتقال خرده‌فرهنگ بزهکاری، در صورتی که در یک بافت فرهنگی و اجتماعی در محیط بیرونی و حتی در محیط خانوادگی، زمینه‌ساز تعارض با هنجارها و ارزش‌ها بر اساس ویژگی‌های جمعیت شناختی

و طبقاتی افراد می‌گردد و فرد آزاردیده، در کودکی با خرده‌فرهنگ کودک‌آزاری آشنا می‌شود و این خرده‌فرهنگ ناهنجار نسل به نسل از کودکان آزاردیده به یکدیگر منتقل می‌شود. ریشه‌های عمده این نظریات بیشتر بر مبنای عوامل محیطی و اجتماعی و تا حدودی بر مبنای عوامل خانوادگی قابل تجزیه و تحلیل است.

عوامل فردی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی در یافته‌های تحقیق حاضر با عوامل و مفاهیم پژوهش‌های از جمله علیایی زند و وکیلی (Aliaei Zand & Vakili, 2010) همراه نشدن با افراد غریبه به مکان‌های خلوت؛ میرزایی، خدایی و محمدخانی (Mirzaei, khodaei & Mohammadkhani, 2007) در عامل افسردگی و اضطراب، اختلال استرس و خشونت‌های جنسی؛ کامل عباسی و آقا محمدیان شریف (Kamel Abbasi & Aghamohammadian Sharabaf, 2010) در سلامت روان کودکان؛ عباسی (Abbasi, 2017) در اختلال شخصیت؛ زارع مقدم (Zare Moghadam, 2014) در حالت افسردگی و انزوا دختران؛ آید و همکاران (Abeid, et al, 2014) در نقش فرد به‌عنوان عوامل بازدارنده؛ منیک و همکاران (Meinck, et al, 2015) در عوامل سطح کودک (سن کم، معلولیت، رفتار و جنسیت) از نظر جنسیت کودک‌آزاری در دختران؛ آلاگیا و همکاران (Alaggia, et al, 2019) در عوامل فردی، سن و جنسیت بر افشاگری سوءاستفاده جنسی؛ و اسکوگلیو و همکاران (Scoglio, et al, 2021) در رفتار جنسی پرخطر (به‌ویژه در نوجوانی)، اختلال استرس پس از سانحه، اختلال در تنظیم هیجان و تصور محققان از سن و پیامد مخرب بلندمدت از جمله تجدیدنظر در بزرگ‌سالی هم‌پوشی مستقیم یا تلویحی دارد.

عوامل خانوادگی زمینه‌ساز سوءاستفاده جنسی در یافته‌های تحقیق حاضر با عوامل و مفاهیم پژوهش‌های علیوردی‌نیا، حسنی و ابراهیمی (Alivardinia, Hassani, & Ebrahimi, 2013) بر روی عوامل اجتماعی پیش‌بینی‌کننده کودک‌آزاری در خانواده از جمله انزوای اجتماعی، ارتباطات مختل، موقعیت اقتصادی و جمعیت خانواده، ابراهیمی قوام و خطیب‌زاده (Ebrahimi Qavam & Khatibzadeh, 2013) در عدم توجه و بی‌احترامی، آزار و اذیت و انواع سوءاستفاده از آنان، محدودیت و محرومیت شدید، سردی روابط و کم‌مجبئی، تبعیض قائل شدن و آشفته‌گی خانواده؛ حبیبی، فلاح و عموپور (Habibi, Falah & Amopour, 2017) نشان می‌دهد که آگاهی والدین از اثرات سوء کودک‌آزاری بر ویژگی‌های شخصیتی کودکان بر کاهش رفتارهای کودک‌آزارانه والدین و عدم آگاهی والدین از عوارض مخرب آن بر فرزندان؛ عباسی (Abbasi, 2017) در ترتیب تولد فرزندان، بیماری روانی و اعتیاد افراد خانواده، خانواده بسته و کم‌معاشرت، پدر الکلی، خشونت خانوادگی و ارزش‌های پدرسالارانه؛ زارع مقدم (Zare Moghadam, 2014) در عوامل هشداردهنده خانواده‌ای با تحصیلات و درآمد پایین؛ وجود اعتیاد و مشکلات شدید زناشویی والدین، استفاده از انواع بدرفتاری‌ها و طلاق، تک سرپرستی یا بی‌سرپرستی؛ سوءاستفاده

اقوام و افراد خانواده از دختران؛ آبیید و همکاران (Abeid, et al, 2014) در مراقبت ضعیف والدین؛ منیک و همکاران (Meinck, et al, 2015) در عوامل سطح خانوار (فقر، خشونت خانگی و خانواده‌های غیرهسته‌ای)، نظارت کمتر خانواده‌های تک والد یا طلاق گرفته کودکان کمتر و عوامل سطح مراقبت (مراقبت‌کننده بیمار به‌ویژه ایدز یا مشکلات روانی، تغییر مراقبت، کارکردن خانواده و ناسازگاری و رابط ضعیف پدر و مادر، سوءمصرف مواد مراقبت‌کننده)؛ پژوهش حلاج‌زاده، شادمنفعت و کبیری (Hallajzadeh, Shad Manfat & Kabiri, 2019) در عوامل برخورداری از سرمایه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، آگاهی بالاتر و عملکرد مناسب تر والدین نسبت به انواع مختلف کودک‌آزاری؛ آلاگیا و همکاران (Alaggia, et al, 2019) در عوامل خانوادگی افزایش سوءاستفاده جنسی از کودکان؛ و اسکوگلیو و همکاران (Scoglio, et al, 2021) در بدرفتاری همزمان در خانه و مراقبت والدین درک شده هم‌پوشی مستقیم یا تلویحی دارد.

سرانجام، بر اساس مجموع یافته‌های تحقیق حاضر، نتیجه‌گیری می‌گردد که تولید محتوای آموزشی متنوع و خدمات مشاوره روان‌شناختی و آموزشی در ارتباط با عوامل زمینه‌ساز فردی و تقویت مهارت‌های ارتباطی افراد از جمله برای اجتناب از اعتماد بی‌جا، خلوت با نامحرم، مهارت‌های اخلاقی و فردی از جمله توسعه آگاهی برای عدم سوءاستفاده از سادگی، کاهش فشار روانی و احساس تنهایی هم در مورد افراد قربانی و هم در مورد سایر کودکان و نوجوانان، برنامه‌های فرهنگی برای انتخاب پوشش مناسب و متنوع بر اساس سلیق و نیازهای کودکان و نوجوانان و تقویت خلأ عاطفی میان کودکان و نوجوانان با والدین از جمله در اتخاذ راهبردهایی برای اثربخشی نصیحت‌پذیری والدین و کاهش کمبود و وابستگی عاطفی کودکان و نوجوانان پیشنهاد می‌شود. همچنین در ارتباط با عوامل خانوادگی لازم است به آموزش خانواده‌ها از طریق رسانه‌ها و یا جلسات هم‌اندیشی در مورد تقویت ارتباطشان با فرزندان، آموزش ارتباط منطقی و پرهیز از افراط و تفریط در سخت‌گیری بیش از یا نظارت ضعیف والدین، اندازه والدین، آگاهی بخشی به خانواده‌ها برای صرف وقت و توجه بیشتر در رابطه با فرزندان و کاهش فضای ترس و تنبیه از سوی والدین و تدابیر حمایتی برای جلوگیری از فرار کودکان و نوجوانان از خانه، اتخاذ تدابیر حمایتی برای فرزندان در خانواده‌های با والدین جداشده یا فوت‌شده، تمهیداتی برای نگهداری از کودکان و نوجوانان در مکان‌های علمی و فرهنگی مانند کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در مورد والدین و مادران شاغل یا تولید محتوای آموزشی و فرهنگی برای تأمین اوقات فراغت کودکان و نوجوانان در فضاهای حقیقی و مجازی توصیه می‌شود.

محدودیت‌های پژوهش

- در راستای انجام تحقیق درباره عوامل و مؤلفه‌های خطر ساز سوءاستفاده جنسی از کودکان و نوجوانان، محدودیت‌ها پژوهشی مختلفی وجود داشت که از نظر میزان اثرگذاری بر روند اجرای تحقیق قابل تأمل است.
۱. اولین محدودیت در این پژوهش، در زمینه انتخاب نمونه‌ها و هماهنگی جهت انجام مصاحبه با کودکان و نوجوانان قربانی سوءاستفاده جنسی بود.
 ۲. محدودیت دوم شامل گردآوری داده‌ها، چالش‌های دسترسی و محدودیت زمانی در اجرا و فرایند تحلیل داده‌های کیفی بود.
 ۳. محدودیت سوم، عدم تعمیم داده‌های کیفی و حساسیت موضوع از محدودیت‌های دیگر تحقیق بود.

پیشنهاد‌های پژوهشی و کاربردی

بر اساس مجموع یافته‌های کیفی تحقیق حاضر در دو سطح فردی و خانوادگی پیشنهاد‌های پژوهشی زیر در ارتباط با یافته‌ها و نتایج ارائه شده است:

۱. مهارت‌های خودکنترلی، دوست‌یابی و مدیریت ارتباط کودکان و نوجوانان با همسالان و غریبه‌ها؛
۲. مطالعه راهبردهای کاهش تبعیض جنسیتی و خشونت جنسی در جامعه، خانواده و مدارس؛
۳. مطالعه مهارت‌های اخلاقی و انفرادی، مدیریت استرس و احساس تنهایی در کودکان و نوجوانان؛
۴. بررسی زمینه‌ها و راهکارهای کاهش خلأ و وابستگی عاطفی و روانی در کودکان و نوجوانان؛
۵. مطالعه شیوه‌های اثربخشی نصیحت‌پذیری، ارتباط منطقی و نظارت مسئولانه والدین بر فرزندان؛
۶. مطالعه راهبردهای آموزشی و خدمات مشاوره‌ای برای تقویت ارتباط حمایتی خانواده‌ها با فرزندان؛
۷. بررسی راهبردهای کاهش فضای ترس و تنبیه از سوی والدین برای پیشگیری از فرار از خانه؛
۸. بررسی راهکارهای حمایتی برای فرزندان در خانواده‌های با والدین جداشده یا فوت‌شده؛
۹. بررسی راهکارهای ارتباطی برای فرزندان در خانواده‌های با مورد والدین و مادران شاغل؛

اخلاق پژوهش

تمامی تمهیدات لازم جهت رعایت اخلاق پژوهش در این مقاله رعایت شده است. از جمله در رعایت محرمانه بودن هویت مصاحبه‌شوندگان و اصل رازداری، صرفاً به ویژگی‌های برجسته مشارکت‌کنندگان اشاره شده است. در هماهنگی با

مصاحبه‌شوندگان رضایت خاطر آنان در اولویت بوده و در طول مصاحبه‌ها تلاش شده از تداعی منفی جلوگیری شود و با رویکردی حمایتی و همدلانه، فضای مبتنی بر اعتماد برای مشارکت‌کنندگان فراهم شده است. در تحلیل و کدگذاری مصاحبه‌ها، ضمن رعایت امانت‌داری و انتشار با حفظ هویت محرمانه بدون سانسور و تحریف تجربیات مشارکت‌کنندگان در گزارش یافته‌های پژوهش اجتناب گردید. در صورت تمایل، امکان دسترسی مشارکت‌کنندگان به نتایج و یافته‌های پژوهش قبل از انتشار فراهم است.

منابع مالی

در این پژوهش از حمایت مالی هیچ نهاد دولتی و خصوصی استفاده نشد و هزینه‌های پژوهشی بر عهده پژوهشگران بوده است.

دسترسی به مواد و داده‌ها

با توجه به کیفی بودن پژوهش حاضر داده‌های شنیداری و متنی برای مصاحبه‌های انجام‌شده موجود و در دسترس پژوهشگران بوده است.

تأیید اخلاقی و رضایت مشارکت‌کنندگان

مشارکت در تحقیق کاملاً داوطلبانه بود. با هماهنگی و تعیین وقت قبلی مصاحبه‌ها انجام گرفت. قبل از ضبط مصاحبه‌ها از مصاحبه‌شوندگان اجازه گرفته شد و پژوهشگران متعهد شدند تحت هیچ شرایطی امکان سوءاستفاده یا انتشار بدون مجوز فایل مصاحبه فراهم نگردد.

رضایت برای انتشار

نویسندگان مقاله از انتشار این پژوهش رضایت کامل دارند. همچنین مشارکت‌کنندگان، با رعایت رازداری و محرمانه بودن هویتشان، جهت انتشار داده‌های متنی مصاحبه‌ها و یافته‌های پژوهش رضایت داشتند.

تصریح درباره تعارض منافع

هیچگونه تعارض منافی با هیچ فرد، گروه یا سازمانی مشاهده نشد.

سپاسگزاری

پژوهشگران از کلیه مشارکت‌کنندگان عزیز و خانواده‌های محترمشان که در صادقانه در این تحقیق همیاری نمودند، کمال تشکر و قدردانی را دارند.

References

- Abbasi, Maryam (2017), Study of child abuse in terms of family micro-system and related factors (with emphasis on social work interventions), *the third international conference on new research in management, economics, and humanities*, available on 2021-08-16 [In Persian]. <https://civilica.com/doc/549481>

- Abeid, M., Muganyizi, P., Olsson, P., Darj, E., & Axemo, P. (2014). *Community perceptions of rape and child sexual abuse: a qualitative study in rural Tanzania*. *BMC international health and human rights*, 14(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/1472-698X-14-23>
- Afshar, A., & Shahbazi, M. (2021). Evaluation of the effectiveness of desensitization and reprocessing treatment with eye movements on shame and guilt in women with childhood sexual abuse. *Journal of Cognitive Analytical Psychology*, 12 (44), 13-26. [In Persian]. https://psy.journals.iau-garmsar.ac.ir/article_684370.html
- Aghei Goldiani, P., & Ghiasi, Z. (2021). Evaluation of the effectiveness of Story style counseling on reducing sexual anxiety in girls affected by sexual abuse. *Journal of New Ideas in Psychology*, 8 (12), 1-6. [In Persian]. https://jnip.ir/browse.php?a_id=444&slc_lang=fa&sid=1&printcase=1&hbnr=1&hmb=1
- Alaggia, R., Collin-Vézina, D., & Lateef, R. (2019). Facilitators and barriers to child sexual abuse (CSA) disclosures: A research update (2000–2016). *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(2), 260-283. <https://doi.org/10.1177/1524838017697312>
- Aliaei Zand, Sh. & Vakili, S. (2010). The effect of immunization training in the prevention of sexual harm in adolescent girls with mental retardation. *Psychology of exceptional people*. 2 (8). 76-55. [In Persian]. https://jpe.atu.ac.ir/article_2158.html
- Alirezaei, S., & Mirzaei Najmabadi, Kh. (2019). The effect of school-based educational programs in preventing child sexual abuse: A systematic review study. *Journal of Child Mental Health*, 6 (3), 307-319. [In Persian]. <https://iranjournals.nlai.ir/handle/123456789/661242>
- Alivardinia, A. Hassani, M. R. and Ebrahimi, E. (2013). Family factors child abuse. *Social Welfare Quarterly*, 13, 5 (50), 110-71. [In Persian]. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1355-fa.html>
- Ashby, B. D., & Kaul, P. (2016). Post-traumatic stress disorder after sexual abuse in adolescent girls. *Journal of Pediatric and adolescent gynecology*, 29(6), 531-536. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2016.01.127>
- Azam Naqavi, M. Fatehizadeh; M. Abedi, M. R. (2007). Cognitive Consequences of Child Abuse in Adolescent Girls. *Thought* 4 (45). 140-125. [In Persian]. <https://www.magiran.com/paper/371883>

- Bagheripanah, M., & Jomhari, F. (2019). Determining the effectiveness of life skills training on improving the general health and courage of sexually abused adolescent girls. *Community Health*, 13 (1), 54-63. [In Persian].
http://chj.rums.ac.ir/article_93043.html
- Corbin, Juliet M. & Strauss, Anselm (2011). *Principles of Qualitative Research Methodology: Basic Theory, Procedures, and Methods*. Translated by Buick Mohammadi. Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. [In Persian].
<https://www.gisoom.com/book/11051298/>
- Danaeifard, H. & Kazemi, H. (2010). Promoting interpretive research in the organization: A review of the philosophical foundations and the process of implementing the phenomenological method. *Management, improvement, and transformation studies*. 20 (61). 148-121. [In Persian]. https://jmsd.atu.ac.ir/article_4180.html
- Ebadi, Sh. Jalili, B. Madani, S. (2005). *Child abuse in Iran*. Tehran: Aknoon Publications. [In Persian]. <https://www.gisoom.com/book/1301410>
- Ebrahimi Qavam, S. & Khatibzadeh, M. (2013). Investigating the family situation of runaway girls with emphasis on their abuse. *Female police studies*. 1 (19). 92-78. [In Persian]. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=212055>
- Ghazizadeh, S., Mashhadi, A., Tabibi, Z., & Soltanifar. A. (2021). The effectiveness of trauma-focused cognitive-behavioral therapy on post-traumatic stress disorder in children experiencing sexual abuse. *Clinical Psychology*, 12 (4). [In Persian].
https://jcp.semnan.ac.ir/article_4892.html
- Gil, Elena. (2007). *Helping abused and injured children*. Translation, Mehrzad Farahati (2014). Tehran: Arjmand. [In Persian]. <https://www.fadakbook.ir/product/8743/>
- Habibi, S. Falah, M. H. & Amopour, M. (2017). The effects of child abuse on children's personality traits. *Quarterly Journal of Psychological Studies and Educational Sciences*. 3 (2). 120-106. [In Persian].
<http://uctjournals.com/farsi/archive/psychology/1396/summer/10.pdf>
- Hallajzadeh, H. Shad Manfat, M. & Kabiri, S. (2019). The effect of social and cultural capital on parents' knowledge and practice about child abuse. *Sociology of Social Institutions*, 5 (12), 138-1[In Persian].
http://journals.umz.ac.ir/article_2135_a8414019ff94991c86d749342a5738b3.pdf

- Henderson, C. (2002). Faculty conceptions about the teaching and learning of problem-solving in introductory Calculus-Based Physics. The University of Minnesota, Twin Cities: Unpublished Doctoral Dissertation. <https://www.proquest.com/openview/56f0f74904a78728a76e30dfb480c83c/>
- Irenyi M, Bromfield L, Beyer L, Higgins D. (2006). Child maltreatment in organizations: Risk factors and strategies for prevention. *Child Abuse Prevention*, 25, 1-23. <http://www.aifs.gov.au/nch/pubs/issues/issues25/issues25.pdf>
- Jaberzadeh Ansari, Sh. (2015). The effectiveness of child sex education on increasing mothers' sexual knowledge and attitude and increasing children's knowledge in preventing sexual abuse. Master Thesis, Al-Zahra University. [In Persian]. <https://civilica.com/doc/1129332/>
- Kamel Abbasi, A. & Aghamohammadian Sharabaf, H. (2010). Child Abuse: A Review of Child Sexual Abuse. The first national student conference on social factors affecting health, available on 2021-08-16 [In Persian]. <https://civilica.com/doc/95146>
- Khodayari Fard, M. & .Abedini, Y. (2015) Theories and principles of family therapy and its application in the treatment of disorders in children and adolescents. Second edition. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]. <https://www.gisoom.com/book/1688875/>
- Kholasezadeh G, Bakhshi H, Nazer M, Sayadi AR, Pourgholami M, Rabbani AH. (2007) Child Abuse Prevalence Among Addicts Referred to the Rafsanjan Addiction Withdrawal Center in 2005 *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*.6 (1): 37-44. [In Persian]. <http://jssu.ssu.ac.ir/article-1-1092-fa.pdf>
- Khoshabi, Katayoun (2005). Report a case of sexual abuse. *Journal of Social Welfare*. 2 (7). 140-125. [In Persian]. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2253-fa.html>
- Laleh Zari, Mehdi (2017). Investigation of the frequency of physical abuse of children in cases of reported child abuse to the social emergency bases of the Welfare Organization of Bandar Abbas. Doctoral dissertation. Central Library of Hormozgan University of Medical Sciences. [In Persian]. <http://eprints.hums.ac.ir/1334/>
- Lewis, T., McElroy, E., Harlaar, N., & Runyan, D. (2016). Does the impact of child sexual abuse differ from maltreated but non-sexually abused children? A prospective examination of the impact of child sexual abuse on internalizing and externalizing

- behavior problems. Child abuse & neglect, 51, 31-40.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.11.016>
- Mahdavi, M. (2011). Crime Prevention (Circuit Growth Prevention). Tehran: Samat Publications. [In Persian]. <https://www.gisoom.com/book/1778624/>
- Mahmoudi Qaraei, Javad (2017). Sexual abuse of children: methods of preventing child sexual abuse and how to deal with it. Tehran: Drop Publishing. [In Persian].
<https://www.gisoom.com/book/11326801/>
- Malekshahi, F. & Farhadi, A. (2013). Prevalence of child abuse among middle school students in Khorramabad in 2011. Quarterly Journal of Yafteh. 15 (5), 31-39. [In Persian]. <http://yafte.lums.ac.ir/article-1-1491-fa.html>
- McDermott, S., Martin, M., Weinrich, M., & Kelly, M. (2015). Program evaluation of a sex education curriculum for women with mental retardation. *Research in Developmental Disabilities*, 20(2), 93-106. [https://doi.org/10.1016/S0891-4222\(98\)00035-3](https://doi.org/10.1016/S0891-4222(98)00035-3)
- Meinck, F., Cluver, L. D., Boyes, M. E., & Mhlongo, E. L. (2015). Risk and protective factors for physical and sexual abuse of children and adolescents in Africa: A review and implications for practice. *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(1), 81-107.
<https://www.gisoom.com/book/11326801/>
- Mikton, C., & Butchart, A. (2009). Child maltreatment prevention: a systematic review of reviews. *Bulletin of the World Health Organization*, 87, 353-361.
<https://doi.org/10.2471/blt.08.057075>
- Mirzaei, J. khodaei, M. R. Mohammadkhani, P. (2007). The effect of sexual violence on post-traumatic stress disorder (PTSD). *Rehabilitation Archive*. 7 (4). 74-65. [In Persian].
<http://rehabilitationj.uswr.ac.ir/article-1-27-fa.html>
- Namdari, P. (2011) Prevalence of abuse in middle school students in Khorramabad. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology (Thought and Behavior)*. 9 (1). 70-62. [In Persian]. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=31107>
- Ounjit, W. (2015). Social and cultural dimensions of adolescent sexual relationships in Thailand. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 171, 606-612.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.167>
- Pernicano, P. (2017). *Trauma-Centered Family Intervention: Using Metaphor and Play to Victims of Abuse and Neglect*. Translated by Saeed Khankeshloo, Mahgol Tavakoli,

- Maryam Khami & Golita Amsaki. Tehran: Arjmand Publications. [In Persian].
<https://www.arjmandpub.com/Book/1209>
- Sadock, B. J., & Sadock, V. A. (2015). Summary of Psychiatry: Behavioral Sciences of Clinical Psychiatry. Translation, Farzin Rezaei (2015). Tehran: Arjmand Publications. [In Persian]. <https://www.arjmandpub.com/Book/1209>
- Salimi, A. & Davari, M. (2015). The Sociology of Tilt. Qom: Qom Research Institute and University. [In Persian]. <https://www.gisoom.com/book/11115867/>
- Scoglio, A. A., Kraus, S. W., Saczynski, J., Jooma, S., & Molnar, B. E. (2021). A systematic review of risk and protective factors for revictimization after child sexual abuse. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1), 41-53.
<https://doi.org/10.1177%2F1524838018823274>
- Thammaraksa, P., Powwattana, A., Lagampan, S., & Thaingtham, W. (2014). Helping teachers conduct sex education in secondary schools in Thailand: overcoming culturally sensitive barriers to sex education. *Asian nursing research*, 8(2), 99-104.
<https://doi.org/10.1016/j.anr.2014.04.001>
- Yousefzadeh, E. (2012). *The effectiveness of self-protection component training on increasing knowledge and skills of sexual harassment prevention in preschool girls*. Master Thesis, Allameh Tabatabai University of Tehran. [In Persian].
<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/78084e422e7d5bd3398ff08d3ea8fa89>
- Zahrabi Moghadam, J. NoahJah, S. Diodar, M. Sedaghat, D. Z. Adibpour, M. & Sepahvand, Z. (2012). Frequency of child abuse and some related factors in children aged 2-5 years under the auspices of health centers in Ahvaz and Haftgol in 2010. *Gentashapir Journal*. 3 (1). 245-237. [In Persian].
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=155171>
- ZareMoghadam, A. A. (2014). Identifying warning factors in the occurrence of sexual harassment of children with mental retardation. *The First National Conference on Individual and Social Empowerment of People with Special Needs*, South Khorasan - Ghaen, Islamic Azad University, Ghaenat Branch. [In Persian].
https://www.civilica.com/Paper-ISEPP01-ISEPP01_165.html

